

5819

over
de
federatie
van
kunstenaarsverenigingen

toon kort

I N H O U D S O P G A V E

	pag.
Voorwoord	i
Inleiding deel 1	1
1 Voorgeschiedenis en oprichting	3
2 Doelstellingen	15
3 Structuur	18
4 Leden en lidmaatschap	23
5 Financiën	28
Inleiding deel 2	32
6 Verhouding met de overheid	36
7 Raad voor de Kunst	42
8 Verhouding met de vakbeweging	44
Literatuur en bronnen	46

Op het moment dat de Federatie een lastige periode afsluit en onder gunstige voorwaarden aan een nieuw tijdperk kan beginnen, was het voor mij een plezierige ervaring 'over de Federatie van Kunstenaarsverenigingen' van Toon Kort te lezen.

Het was even afstand nemen van de dagelijkse zorgen, merken dat die er altijd wel waren, maar ook opnieuw de grote lijn ontdekken in de geschiedenis van de Federatie en weten dat je de rode draad nog steeds te pakken hebt.

Toon Kort, student Sociale Academie, heeft in het kader van een stage in enkele maanden een globaal overzicht samengesteld van geschiedenis en structuur van de Federatie. Zijn werkstuk heeft geen wetenschappelijke pretenties. Evenmin kon het voor het bestuur een taak zijn alle details te checken; wij laten uiteraard interpretaties voor rekening van de schrijver.

Maar de intensieve arbeid van Toon Kort en het resultaat daarvan, dat nu voor u ligt, heeft onze bewondering. Het is het waard een ruimere aandacht te krijgen. Het is een levensteken van een Federatie die zich steeds inzet voor een culturele ontwikkeling waarin kunst en kunstenaars op hun eigen wijze hun verkennende, vernieuwende en uitvoerende taak in de samenleving kunnen vervullen.

Jurriaan Schrofer,
Voorzitter.
20-1-1978.

I N L E I D I N G

De Federatie van Kunstenaarsverenigingen is een samenwerkingsverband tussen beroepsorganisaties en verenigingen van kunstenaars. Zij werd voorbereid vóór en tijdens de tweede wereldoorlog door een aantal verzetslieden die plannen ontwierpen voor een reorganisatie van het kunstleven.

Op 6 juni 1944 werd het voorlopig bestuur van de Federatie geïnstalleerd. Dit bestuur, onder voorzitterschap van Dr.N.A. Donkersloot, richtte zich onmiddellijk na de bevrijding tot de Nederlandse kunstenaars door middel van een manifest. Het riep op tot aaneensluiting in een Federatie van bestaande en nog op te richten beroepsverenigingen, voor elke kunstsektor één en in totaal acht.

Op 6 januari 1946 volgde de officiële oprichting van de Federatie. Gelijk met deze poging tot het vormen van een federatie, streefde de toenmalige vooruitstrevende minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen Van der Leeuw naar het voeren van een actieve cultuurpolitiek met behulp van een - in 1946 nog op te richten - Raad voor de Kunst. Deze Raad was door de oprichters van de Federatie ontworpen als adviescollege van de minister van O.K.en W.

Het strakke organisatieschema van de oprichters voor een federatie van acht, en niet meer, beroepsverenigingen, maakte het moeilijk om aan te passen aan de na-oorlogse realiteiten. De eerste jaren van het bestaan van de Federatie zijn gekenmerkt door een voortdurende strijd om zich in een toestand die zich steeds verder van de oprichtingsidealen verwijderde, te handhaven.

Na het ebben van het eerste enthousiasme en het vervliegen van op niets gebaseerde verwachtingen, na het langzamerhand verdwijnen van de eerste garde van pioniers, heeft men zich gerealiseerd dat het niet nodig is om eerst een formele structuur te voltooien en daarna pas met het eigenlijke werk te beginnen (zie hoofdstuk 1).

De Federatie biedt de mogelijkheid om kunstenaars zelf bij de beleidsontwikkeling te betrekken, op basis van onderlinge solidariteit en samenwerking.

Zij biedt een platform voor het vinden van gemeenschappelijke standpunten en belangen. In de wederopbouwtijd kwam dit vooral neer op materiële belangenbehartiging. Later, als gevolg van toenemende overheidsbemoeienis met de kunsten werd er meer naar gestreefd de belangenbehartiging een cultuurpolitiek kader te geven (zie hoofdstuk 2 en 6).

De Federatie is zo georganiseerd, dat zij, wat betreft haar doelstellingen, een aanvulling vormt op de aangesloten verenigingen (zie hoofdstuk 3).

Om contact te blijven houden met soms tijdelijk opererende stromingen en actiegroepen (vergelijk buiten-parlementaire actie) organiseerde de Federatie regelmatig kongressen. Kontakten met buitenlandse organisaties worden onderhouden door de aangesloten verenigingen afzonderlijk. Slechts in enkele landen bestaat een met de Federatie vergelijkbaar orgaan (Groot-Brittannië, V.S. en Israëel).

Op speurtocht in ruim 33 jaar Federatie-geschiedenis, ben ik ongeveer dertig ooit aangesloten verenigingen tegengekomen. Enkele zijn tussentijds gefuseerd, andere opgeheven, soms gaven conflicten aanleiding tot versplintering, roeyement of bedanken voor het lidmaatschap. (zie hoofdstuk 4).

Vanaf haar oprichting heeft de Federatie te kampen gehad met financiële problemen. Daardoor moest zij zich doorlopend bezinnen op haar bestaansrecht, doelstellingen en funktioneren. Sinds 1969 wordt een deel van de personeelskosten van het Federatieburo door het ministerie van CRM gesubsidiëerd. De overige inkomsten moeten door de aangesloten leden in de vorm van kontributies worden opgebracht. (zie hoofdstuk 5).

In de jaren zeventig heeft de Federatie sterker dan ooit een opening naar de vakbeweging gezocht. Het laatste woord daarover is nog niet gezegd. De verhouding tussen de Federatie en de vakbeweging is een gekompliseerde. Het lidmaatschap van de ANOUK en later de Kunstenaarsorganisatie NVV heeft moeilijkheden en spanningen opgeleverd. De bestuurbaarheid en slagvaardigheid van de Federatie dreigde te verlammen naar aanleiding van de houding van de ANOUK en KO-NVV. Het conflict leidde tot het opzeggen van het lidmaatschap op 7 oktober 1977 (zie hoofdstuk 9).

De Federatie heeft regelmatig het kunst- en cultuurbeleid aan de orde gesteld. Sinds 1973 heeft het ministerie van CRM, onder mr. Harry van Doorn, veel aandacht besteed aan het kunstbeleid: er kwamen van het ministerie vele nota's en beslissingen. Niet bij iedereen vielen deze in goede aarde (hoofdstuk 6 en 7).

Ook heeft de Federatie mede vorm gegeven aan tal van instituten en is zij in vele kommissies en overlegsituaties vertegenwoordigd. Om slechts enkele te noemen: de Raad voor de Kunst (zie hoofdstuk 8), de Dr. E. Boekmanstichting, de stichting Woon- en Werkruimten voor Kunstenaars, het NOS-bestuur, het Voorzieningsfonds enz. enz.

Ik dank de velen die de moeite namen mij aanwijzingen te geven en mij hebben geholpen bij het schrijven van dit rapport. Speciale dank voor Pieter Ligthart.

Zonder al dezen had ik mij nauwelijks een beeld kunnen vormen van de historische en aktuele ontwikkelingen van de Federatie en het cultuurbeleid, in zo'n korte tijd. Het schrijven van dit rapport is mijn dagelijkse werk geweest bij de Federatie in het kader van een 10-weken durende tweede-jaars stage sociale akademie.

Ik hoop dat de Federatie van Kunstenaarsverenigingen mijn werk gebruiken kan.

Amsterdam, najaar 1977

Toon Kort.

1. VOORGESCHIEDENIS EN OPRICHTING

1.1. voor de tweede wereldoorlog

In de periode vóór de tweede wereldoorlog zijn er aanzetten te vinden, dat kunstenaars zich gaan organiseren op basis van hun eigen belangen. Op 21 mei 1938 komen na oproep van de besturen van (meestal op kunstrichtingen en expositiedoeleinden gebaseerde) schildersverenigingen, beeldende kunstenaars massaal bijeen. Zij vergaderen over steunregelingen, vakonderwijs, doorvoering van percentage-regelingen en over tal van punten die hun sociale positie raken. Zij ontdekken dat verdeeldheid, binnen hun beroepsgroepen, funest is voor hun sociale positie.

Het was Jean François van Royen* die pogingen in het werk had gesteld om de schilders bij elkaar te krijgen in één organisatie. Vlak voor de oorlog slaagde hij erin om vertegenwoordigers van de schildersverenigingen bijeen te brengen in de zgn. Centrale Commissie.

Na de Duitse inval meende Van Royen dat alle Nederlandse kunstenaars in één groot organisatorisch geheel ondergebracht moesten worden, met het idee dat er dan beter front tegen de bezetters gemaakt zou kunnen worden. In mei 1940 neemt de sekretaris-generaal van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen prof. dr. G.A. van Poelje, het initiatief om te komen tot een eenheidsorganisatie van kunstenaars. Dit wordt de Nederlandse Organisatie van Kunstenaars NOK, die onder voorzitterschap komt te staan van Van Royen.

Velen, waaronder Huib Luns en Willem Sandberg, hadden ernstige bezwaren tegen een dergelijke centralisatie omdat het de Duitsers zou helpen greep op het geheel te krijgen. Dat gevaar dreigde zeker met de 'Cultuur-kamer' in het vooruitzicht.

1.2. De Nederlandse Organisatie van Kunstenaars

Vijftig verenigingen met tezamen bijna zeventuizend leden sloten zich aan bij de NOK.

De NOK is geen lang leven beschoren. Het was zowel Van Poelje als Van Royen onbekend dat de eigenlijke initiatiefnemer, de architect Hein von Essen, de gehele opzet tevoren met de Duitsers besproken had.

*) J.F. van Royen was algemeen sekretaris van de PTT en één van de meest stimulerende figuren in de Nederlandse kunstwereld tussen de twee wereldoorlogen. Voorzitter van de tentoonstellingsraad en oprichter van de VANK.

Dat Von Essen pro-duits was, bleek spoedig naar aanleiding van een brochure, die van zijn hand verscheen. Deze brochure (Eenheid der Nederlandse Kunstenaars eis tot behoud der Nederlandse Cultuur) bevatte alle Nazi -terminologie en prees de Nieuwe Orde aan. De bedoeling van de NOK gaat al snel doordringen tot de kunstenaars.

Dr. T. Goedewagen, de door de Duitsers op 28 november 1940 benoemde sekretaris-generaal van het (ook door de Duitsers) opgerichte departement van Volksvoorlichting en Kunsten, marcheerde volkomen in de maat van zijn broodheren. Hij was NSBer en propaganda-zetbaas van de Duitsers en wilde een Kultuurkamer instellen.

Deze 'vereniging van gilden' werd ingesteld in november 1941. Hiervan moest iedere kunstenaar lid zijn die in het openbaar zijn vak wilde uitoefenen. Joden mochten geen lid zijn. Ontduiken van de bepalingen was strafbaar. De volstreckte onaanvaardbaarheid van de Kultuurkamer en de gevaren die men liep door een ge-centraliseerde organisatie en administratie op te bouwen werden Van Royen duidelijk. Eind 1941 trachtte hij de organisatie waarvoor hij zich zo had ingespannen weer teniet te doen. Het betekende het einde van de NOK.

1.3. De Kultuurkamer

Het overgrote deel van de Nederlandse kunstenaars was afkerig van de Kultuurkamer. De gilden komen lange tijd niet van de grond. Rond de poging begin 1942 om de toneelspelers de spits te laten afbijten, ontstaat een massale handtekeningenactie tegen de uitgeoefende dwang om toe te treden tot het toneelgilde. Ruim twee duizend kunstenaars uit verschillende kunstberoepen ondertekenen een manifest - gedateerd 15 februari 1942 - waarin verklaard wordt "dat de gedachte waarop deze Kultuurkamer is gebaseerd en de wijze van organisatie in strijd zijn met het wezen van het kunstenaarschap..."

Toetreding tot deze instelling, waarbij de kunst ondergeschikt wordt gemaakt aan vooropgestelde politieke beginselen (fascisme en nationaal-socialisme), waarbij het kunstleven geregeld wordt door met autoritaire macht baklede leiders, en waarvan al of niet toelating niet uitsluitend afhangt van de maatstaf van kunstenaarschap, is naar de woorden van het manifest voor de ondertekenaars niet overeen te brengen" met de geestelijke levensvoorwaarden voor de kunst en in strijd met de hoogste plichtvervulling, de roeping die zij als kunstenaar hebben te vervullen".

De ondertekenaars verklaren aan deze roeping trouw te willen blijven, maar al spoedig blijkt dat zeer moeilijk. Onder grote druk gaat een staking van toneelspelers op 19 februari 1942 op het laatste moment niet door. Het verzet is daarna goeddeels gebroken en langzaam stromen de gilden vol met voor het merendeel papieren leden. Onverschilligheid en economische noodzaak spelen bij velen een belangrijke rol in de vaak moeilijke beslissing. Ook is de beslissing afstandelijker gemaakt in kunstberoepen, die in ensemblevorm worden beoefend: de direktie moet de gehele groep aanmelden. Individuele afmelding daarna is een moedige daad. De handtekeningenactie werd onder meer Van Royen in de schoenen geschoven, hoewel hij met de aktie zelf niets te maken had. Hij werd gearresteerd en stierf in 1942 in het konsentratiekamp Amersfoort.

1.4. Het verzet

Onderhuids ging het verzet door. Een uiting daarvan is de illegale uitgave van het blad 'De Vrije Kunstenaar' dat in mei 1942 verschijnt in een kleine oplage. Weigeraars voor de Kultuurkamer en andere onderduikers hebben geen inkomen meer. Een ondergrondse organisatie ontstaat en gaat daarvoor zorgen onder leiding van de initiatiefnemer Gerrit van der Veen.

Al betrekkelijk vroeg in de oorlog waren er groepen mensen die op georganiseerde wijze plannen gingen maken voor de toekomstige ontwikkeling van Nederland. Zo was er, sinds begin 1941, een commissie die onder leiding stond van H.J.Reinink. Deze commissie boog zich over het probleem hoe het kunstleven na de oorlog georganiseerd zou moeten worden. Deelnemers aan dit beraad waren vertegenwoordigers van de verschillende kunsten. Ook W.Sandberg maakte deel uit van deze commissie. De gedachten die ontwikkeld werden gingen uit naar een federatie van beroepsverenigingen van kunstenaars. De kunstenaars zouden ook via een vertegenwoordigend lichaam, een 'Raad voor de Kunst' door de overheid bij een kultuurbeleid betrokken moeten worden. De principes van deze opzet werden door Sandberg op schrift gesteld in het voorjaar van 1943.

Een andere groep, waarvan Gerrit van der Veen één der drijvende krachten en de architect Jaap Bot voorzitter was, hield zich met dezelfde problematiek bezig zonder van het bestaan van de eerste commissie te weten - behalve Van der Veen en Sandberg die lid was van beide groepen. De commissies werkten parallel aan dezelfde problemen en kregen pas in een later stadium contact met elkaar. Het is vrijwel zeker dat door Sandberg's inbreng en lidmaatschap aan beide commissies te danken is dat beide groepen met nagenoeg dezelfde plannen bezig waren. Sandberg herinnert zich nog dat hij bij een bezoek aan Amsterdam, tijdens zijn onderduiking, overleg met Jaap Bot en Gerrit van der Veen heeft gepleegd om de commissies bijeen te brengen.

De plannen van de zgn. Haagse groep en Amsterdamse groep raken op elkaar afgestemd, maar in de sfeer van verbroedering tijdens de oorlog worden de onderlinge verschillen niet voldoende behandeld. Terwille van de eenheid kan dat ook moeilijk anders. De uitgangspunten lopen echter wel degelijk uiteen. De uiteindelijke zorg van de Haagse groep onder leiding van Reinink betreft de belangen van de kunstlievende burger, de kunstconsument. Zij houdt zich bezig met de organisatie van het kunstleven. In de Amsterdamse groep bestaat het besef dat héél het volk recht heeft op kunst, dat de organisatie van de kunstbeoefening daar op een democratische manier op afgesteld moet worden, en dat de kunstenaars recht hebben op een goede sociale positie. Zij houden zich meer bezig met het organiseren van de kunstenaars.

Deze verschillen komen maar zeer ten dele boven tafel, maar wroeten wel door. In 1943 waarschuwt het blad 'De Vrije Kunstenaar' dat na de bevrijding zonder enige twijfel de progressieve volkswil tegengewerkt zal worden door sterke behoudende krachten, openlijk maar ook in het geniep.

Dit is een voorzichtige manier om vraagtekens rond de ideeën van de Haagse vleugel kenbaar te maken. De belangrijkste man achter het blad 'De Vrije Kunstenaar' was Gerrit van der Veen. Hij was het, die nogal teleurgesteld was over het feit dat hij niet in de commissie Reinink zat. Volgens Sandberg vormde dat de grondslag voor het oprichten van de commissie Bot. Van der Veen vroeg Sandberg als verbindingsman tussen de beide commissies.

Vanaf eind 1943 hebben beide commissies samen verder vergaderd. In oktober 1943 maakt 'De Vrije Kunstenaar' melding van een uitgewerkt plan, dat de ronde doet: "Beschouwingen over het vraagstuk van de opbouw en organisatie van het Nederlandse Kunstleven". Hoogstwaarschijnlijk is het leeuwendeel van dit plan van Jaap Bot. In deze Beschouwingen wordt gehamerd op de noodzaak van het ontstaan van beroepsorganisaties van kunstenaars, naast de zgn. ekspositie-verenigingen. De beroepsorganisaties moeten geleid worden door de gedachte dat kunst en cultuur de prioriteit dienen te hebben en dat de sociale positie van de kunstenaars rechtvaardig dient te worden. Er moeten acht beroepsorganisaties komen welke tezamen alle kunstenaars verenigen zouden. Het gaat om de beroepsgroepen van architecten, beeldende kunstenaars, cineasten en fotografen, dansers en kabaretisten, letterkundigen, tonelisten, toonkunstenaars en sierkunstenaars. De op te richten of om te bouwen organisaties moeten samengebundeld worden in een Raad van Kunstenaars, maar al snel wordt die naam vervangen door 'Federatie'. De regering mag geen andere organisatie van kunstenaars erkennen dan de Federatie en haar beroepsorganisaties, aldus de Beschouwingen van 1943.

Onmiddellijk roept dat het niet geringe probleem op van het al of niet vrije lidmaatschap van een beroeps-organisatie. Gedachten aan een enig toegestane en erkende beroepsvereniging liggen sterk in de lijn van korporatisme. Wanneer die lijn van het korporatisme tot het einde toe wordt doorgetrokken, naar het verplichte lidmaatschap, begint er protest te klinken. Een sterk levende (of door de Duitsers overgedragen) behoefte aan ordening en aan vaste criteria van bekwaamheid kan niet-demokratische gevolgen hebben voor de individuele vrijheid van kunstenaars. Na de bevrijding wordt het standpunt herschreven als volgt: "Het is de bedoeling dat iedere kunstenaar lid zal worden van zijn beroepsvereniging, doch buiten deze beroepsvereniging mag hij zich ook aansluiten bij groepen die een speciaal belang of een speciale richting vertegenwoordigen." (Het Vrije Volk, 27 juli 1945).

1.5. De voorlopige oprichting van de Federatie

Inmiddels is op 6 juni 1944, ten huize van de Haarlemse beeldhouwer Mari Andriessen, een stichting opgericht die als enige doelstelling kent:

"Alle Nederlandse Kunstenaars te concentreren in één organisatie t.w. de Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars, ten einde gezamenlijk de ontwikkeling van de kunst te bevorderen, de geestelijke en stoffelijke belangen der kunstenaars enerzijds en de overheid en het Nederlandse volk anderzijds te versterken....".

Het wordt beschouwd als de voorlopige Federatie en als voorzitter van het bestuur wordt prof. dr. N.A. Donkersloot benoemd door de voorzitter van de verenigde plan-kommissies (Reinink/Bot), mr. H. Reinink.

Donkersloot is de vertegenwoordiger van de Haagse vleugel van het kunstenaarsverzet. Sandberg en Bot zijn vertegenwoordigers bij uitstek van de Amsterdamse vleugel. Tijdens de laatste maanden van de bezetting komen verschilpunten tussen beide vleugels boven tafel. Bovendien blijkt de Amsterdamse groep nauwelijks greep te hebben op het doen en laten van hun invloedrijke veelzijdige voorzitter. Zij vinden het vervelend dat hij zijn weg gaat zonder overleg en een aantal onverenigbare functies bekleedt. Er worden echter nog geen maatregelen genomen.

Sandberg stortte zich terstond na de bevrijding in een reeks van bemoeienissen met de opbouw en organisatie van het kunstleven. Het optimisme van de mensen die in de oorlog alle mogelijke plannen hadden ontworpen, uitte zich in ettelijke nieuwe verenigingen en instellingen. De nieuwe regering - kabinet Schermerhorn met Van der Leeuw op O.K. & W. - stond positief tegenover kunst en achtte het van groot belang dat de eenheidsorganisatie van kunstenaars in haar opzet zou slagen.

Op de vraag van de Federatie aan de regering om als enige kunstenaarsorganisatie erkend te worden, antwoordde de regering dat zij eerst wilde zien of de Nederlandse kunstenaars het als hun taak zagen zorg te dragen voor de Nederlandse cultuur, alvorens tot erkenning over te gaan.

Lang niet iedere kunstenaar juichte dit regeringsstandpunt toe, zoals ook velen meenden geen behoefte te hebben aan een eenheidsorganisatie. Er waren echter meer voetangels en klemmen.

1.6. Het Manifest van 1945

In juli 1945 wendde het voorlopige Federatiebestuur zich tot de Nederlandse kunstenaars in een manifest. Dit manifest stijft menigeen in zijn argwaan. Het bevat zeven grondgedachten waarop de Federatie zal worden gefundeerd (beknopt weergegeven):

1. Voor elke tak van kunst bestaat slechts één beroepsvereniging van kunstenaars.
2. Het lidmaatschap hiervan moet vrij zijn, maar de openbare uitoefening van het kunstberoep zal slechts mogen geschieden volgens de normen van de beroepsverenigingen.
3. De kunstenaar dient zijn lidmaatschap te zien als een sociale plicht vanwege het wezenlijk belang van kunst in de samenleving en de positie van kunstenaars.
4. De toelating zal geschieden volgens normen van bekwaamheid en integriteit, welke bepaald worden door de beroepsvereniging, waar nodig onder goedkeuring van de overheid.
5. Er zal voor elk kunstvak slechts één erkende beroepsvereniging zijn.

6. Voorlopig kunnen slechts zij gekozen worden voor de leidende functies in de Federatie en haar beroepsverenigingen, die door hun gedrag in de afgelopen oorlogsjaren getoond hebben over voldoende beginself en karaktervastheid, moed en beleid te beschikken, om ook in de komende jaren van kulturele en geestelijke wederopbouw het vertrouwen van de Nederlandse kunstenaars te verdienen.
7. Niet alleen onderling verband tussen beroepsverenigingen, maar ook het verband met die organen, beroepen en bedrijven, welke deel hebben aan het tot standkomen en openbaarmaken van het kunstprodukt, zal belangrijk en noodzakelijk zijn.

Een van de belangrijkste taken van de Federatie is het "bevorderen van de bestaande - en waar nodig nieuwe sociale voorzieningen voor kunstenaars..."

1.7. De Kritiek.

Het manifest wordt in een deel van de kunstwereld met gemengde gevoelens ontvangen, in het bijzonder bij velen die doorgewerkt hadden tijdens de oorlog. Het grootste bezwaar tegen het manifest bestaat hierin dat velen menen dat hun vakbeoefening aan regels gebonden zal gaan worden, hetgeen hevig (emotioneel) verzet uitlokt. Het lijkt teveel op een cultuurkamer.

Bovendien wordt over het hoofd gezien dat het korporatistisch dwang uitoefenen ter verkrijging van de eenheid mensen eerder afstoot dan overtuigt. Zeker direkt na de oorlog.

Sommigen verafschuwen eenheid van kunstenaars in een federatie, omdat de kunstenaars daardoor weggerukt worden uit het tijdperk van l'art pour l'art.

De meeste kunstenaars zien het echter als een juist inzicht dat de positie van kunst en kunstenaars in de maatschappij sterk moet veranderen en dat dat alleen mogelijk is door het oprichten van een eenheidsorganisatie.

De Federatie verwacht een stroom van good-will als de nieuwe regering haar uiteindelijk als enige belangen-organisatie van kunstenaars erkent. Het zal wel aan Reinink gelegen hebben dat de erkenning kwam. Hij was inmiddels teruggekeerd naar het ministerie van O.K. & W. als sekretaris-generaal en hij kende minister Van der Leeuw goed.

Het tegendeel van wat verwacht wordt gebeurt: veel kunstenaars zien in de erkenning van de regering nog geen reden om toe te treden tot de beroepsverenigingen.

1.8. De Zuivering in de Kunstwereld.

De toestand na de oorlog is chaotisch. Veel mensen hadden zich veel voorgesteld van de zuivering in Nederland, welke door verzetslieden was bedongen en door de regering was toegezegd. De kater bij het uitblijven ervan was vrij algemeen. In het bedrijfsleven bijv. is praktisch niet gezuiverd.

Alles wat in het kunstleven gebeurde was op een bepaalde manier spektakulair en openbaar. De maanden na de bevrijding waren voor vele mensen een complete chaos, waarbij iedereen elkaar voor de voeten liep.

Het probleem, dat de totstandkoming van de Federatie in het bijzonder belemmert, is de zuivering in de kunstwereld.

De oprichters en initiatiefnemers van de Federatie gaan zichzelf ervoor op de borst kloppen, dat zij in het kunstenaarsverzet hebben gezeten of in ieder geval geen lid geworden zijn van de Kultuurkamer. De afschuw, die in Federatiekringen uitgesproken wordt ten aanzien van mensen die wel lid geworden zijn of zich anderszins meegaand met de Duitsers getoond hebben, brengt een diepe scheiding teweeg in plaats van de vurig gewenste eenheid.

Na de bevrijding stelt het Militair Gezag zgn. Ereraden in voor de kunstberoepen. Voorzitter van de advieskommissie voor de Ereraden wordt Donkersloot, die tevens de functie bekleedt van chef-staf van Sektie XIV, subsektie Kunst van het Militair Gezag. Hij stapt als zodanig in militair uniform rond. Hij is tevens nog voorzitter van de voorlopige Federatie. Donkersloot had een aantal functies in zich verenigd welke niet verenigbaar waren. Zowel advieskommissies als Ereraden zijn voornamelijk bemand door vooraanstaande leden van het bestuur van de voorlopige Federatie.

Het werk van de Ereraden roept een rumoer op dat in geen verhouding staat tot de feitelijke omvang van de zuivering.

Kunstenaars die zich ten onrechte veroordeeld voelen, starten een zgn. Aktie Rechtsherstel. Van hen komt de betichting dat verschillende mensen uit de kring van de 'Vrije Kunstenaar' en de Federatie evenmin zuiver op de graad zijn.

Kortom: de spanning komt tot een hoogtepunt als de Opera van het Gemeentelijk Theater Bedrijf in Amsterdam op 18 december 1945 een voorstelling geeft. Het komt tot grote vechtpartijen en in feite zijn de rellen een woede-uitbarsting over de onduidelijke gang van zaken bij de zuivering in alle sectoren van het maatschappelijk leven.

Begin 1946 komt Minister Van der Leeuw eindelijk met een wetsontwerp over de zuiveringen. Hierdoor kunnen de meest onverkwikkelijke en scherpe kanten van de zuivering op de achtergrond geraken. De zuivering heeft de oprichting van en de sympathie voor de Federatie en de beroepsverenigingen van kunstenaars sterk afgeremd.

1.9. De Oprichting van de Federatie.

Rond de bevrijding is de Federatie nog maar een voorlopige zaak. Het initiatief voor een eenheidsorganisatie van kunstenaars ligt er, maar heeft nog geen concrete inhoud zolang de acht beroepsverenigingen nog niet gevormd en vervolgens toegetreden zijn. De beroepsverenigingen zijn bedoeld als de enige leden en niemand kan dus persoonlijk lid worden van de Federatie.

Het bestuur van de voorlopige Federatie is uit de plannenmakers voortgekomen en bedoeld voor een korte overgangperiode. Het gaat moeilijk.

In oktober 1945 wordt de directeur van de Van Nelle fabrieken, dr. C. van der Leeuw (geen familie van de minister G. v.d. Leeuw) die in de wereld van de beeldende kunsten en architectuur geen onbekende is, bereid gevonden het voorzitterschap over te nemen van Donkersloot.

Ondertussen gaat het vormen van de beroepsverenigingen moeizaam door.

Op 10 november zijn er eindelijk vijf:

De NTV van tonelisten ,

de BBK van beeldende kunstenaars,

de GKf van gebonden kunstenaars ,

de cineasten (later NBF) en

de VvL van Letterkundigen. (zie voor afkortingen hoofdstuk 5).

De beroepsvereniging van dansers (NBD) is in de maak.

Het vermoeden wordt geuit, dat de musici niet lang meer op zich laten wachten. Alleen de BNA, de vereniging van architecten, zal waarschijnlijk pas over een half jaar toetreden, zo luidt de dan nog optimistische verwachting.

De situatie wordt voldoende rijp geacht om de Federatie formeel op te richten. In het voorlopig bestuur is er dan al een fiks meningsverschil aan de dag getreden.

C. van der Leeuw ziet de werkzaamheden van de Federatie beperkt tot de belangen van kunstenaars. Jaap Bot, de sekretaris van het bestuur, vindt dat de belangen van de kunstenaars niet losgemaakt kunnen worden van de kunst- en cultuurpolitiek. De benoeming van Van der Leeuw is een volkomen miskleun: hij is nog een echte 'kunstpaus' (kunstregent) met verouderde opvattingen.

Hij neemt dan ook snel afscheid van de Federatie.

Niettemin is het op 5 januari zover. De Federatie wordt officieel opgericht en de plechtigheid vindt plaats in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

1.10 De Bestuursperiode van Sandberg.

In de zomer van 1946 is de stemming van de Federatie(raad) nogal somber. Van der Leeuw heeft afscheid genomen. De Federatie is nog steeds niet datgene, waarvan de oprichters gedroomd hadden. Het gaat ook financieel slecht. Jaap Bot neemt het voorzitterschap vanaf augustus 1946 over en hij is niet van plan om bij de pakken neer te zitten.

Veel musici blijken in september 1945 niet te willen praten over toetreding zolang punt 6 van het Manifest gehandhaafd blijft. (zie p.8.). Een jaar lang wordt hierover gediskussieerd zonder succes. Vertegenwoordigers van verschillende organisaties van Musici blijven daarna nog jaren afkerig van de Federatie, die het tot 1952 moet stellen zonder een volwaardige beroepsvereniging van musici.

Overigens zijn wel het Genootschap van Nederlandse Componisten (GNC, later GeNeCo) en de Nederlandse Dirigenten Organisatie (NDO) bereid toe te treden en doen dit ook. Zij hebben een klein aantal leden en zijn tezamen uiteraard niet representatief voor musici. De architecten hebben grote moeite met het feit dat zij zich niet uitgesproken kunstenaar voelen en besluiten (uiteindelijk na jarenlange onderhandelingen) om niet toe te treden.

Het kost enige moeite een nieuwe voorzitter te vinden. Talloze namen passeren de revue en uiteindelijk wordt men het eens over Sandberg. Hij wil het voorzitterschap alleen aanvaarden op voorwaarde dat Jaap Bot vice-voorzitter wordt. De benoeming is op 19 april 1947.

Sandberg is vlak na de oorlog ook benoemd tot directeur van het Stedelijk Museum te Amsterdam. Eveneens behoorde hij tot de oprichters van de VANK, de Federatie en van de GKf. Hij is een buitengewoon actief man met zeer veel (48) functies in en rondom de kunstenaarswereld. /./

Sandberg wil Bot per se als vice-voorzitter omdat deze de drijvende kracht is achter de progressieve beweging in de kunstenaarswereld. Beiden vormen zij een stevig tegenwicht voor de Haagse vleugel binnen de Federatie, maar ook tegen Reinink. In Federatiekringen wordt deze man, plannenmaker tijdens de oorlog (zie 1.4) gevoeld als een verrader.

De verhouding met de regering is zeer moeilijk, vooral omdat in de politiek de zaken een geheel andere keer nemen dan de voorlieden van de Federatie hadden verwacht.

De periode Van der Leeuw was snel voorbij en het beleid van de KVP-minister Gielen werd als afbraak ervaren. Vele - onder Van der Leeuw benoemde - 'adviseurs' werden door Gielen ontslagen. Het feit dat Reinink aanbleef, waarbij hij al dan niet noodgedwongen de Federatie minder steun gaf dan men verwacht had, én het feit dat Reinink plannen voor de Raad voor de Kunst heeft tegengehouden, legitimeerde bovenstaande gevoelens.

Sandberg voorziet vlak voor zijn definitieve benoeming het gevaar dat zijn voorzitterschap een verzoening in de weg zou kunnen staan tussen de BBK en de tentoonstellingsverenigingen van schilders. Deze laatsten hebben inderdaad geweigerd via de BBK toe te treden. Tot het begin van de jaren vijftig lukt het niet om de leden van de schildersverenigingen als Arti et Amicitiae en Pulchri bij de BBK te betrekken.

Naast de BNA weigert ook de grootste organisatie van musici, de KNTV, toe te treden.

Het lukt de Federatie niet de vurig verlangde eenheid en de ideeën van de oprichters te realiseren.

De problematiek, die de zuiveringen gedurende de eerste jaren na de oorlog opriepen, heeft de verschillende partijen fors tegen elkaar opgezet. En op het moment dat aan het zuiveringsfront enige rust ontstaat, laaien door de zgn. Koude Oorlog de tegenstellingen feller op dan ooit. Veel actieve bestuursleden en initiatiefnemers van de Federatie zijn in die periode kommunistisch gezind. Dat blijkt voldoende te zijn om de voorzitter van de KNTV de uitlating te ontlokken dat de Federatie de kulturele sectie van de CPN is (+ juli 1948).

De tegenstellingen spitsen zich ook om andere redenen toe.

De verzetslieden had een radikale vernieuwing voor ogen gestaan, maar de vooroorlogse maatschappelijke groeperingen nemen na de oorlog weer hun oude plaatsen in: van verzuiling is weer alom sprake.

Een andere belangrijke belemmering vormde de aanwezigheid van een tweede organisatie van kunstenaars:

→ Het Nederlandsch Kunstenaars Genootschap.

Deze organisatie was voortgekomen uit de Aktie Rechtsherstel der Nederlandsche Kunstenaars (zie 1.8). Zij verkeerde, evenals de Federatie, in een oprichtingsfase. Kunstenaars die zich bleven verzetten tegen de gedachten en methoden van de zuivering in de kunstenaarswereld, verenigden zich in de NKG. Velen van hen waren lid geweest van de Kultuurkamer, maar vonden dit geen reden om door de Federatie buiten spel gezet te worden.

Na enkele gezamenlijke vergaderingen met het hoofdbestuur van de Federatie in 1946/47 besloot deze organisatie toch aan haar leden te adviseren aansluiting te zoeken bij de beroepsverenigingen van de Federatie. De afbouw begon.

Niet iedereen gaf gehoor aan het bestuursadvies en sommigen volhardden zelfs in hun afkerige houding. Tegen het eind van de jaren veertig werd de Federatie vanuit deze 'afkerigen' heftig bestookt met verdachtmakingen. Hetze-achtige aantijgingen van o.m. Bart Peizel verschijnen in de pers: tegen de achtergrond van de Koude Oorlog valt het niet moeilijk om de Federatie een 'mantelorganisatie van de Communistische Partij' te noemen. Tegenstanders van de Federatie leenden daaraan gewillig het oor. Grote groepen kunstenaars blijven verwijderd van de Federatie.

Na een moeizame start krijgt de Federatie spoedig wat meer zelfvertrouwen. Op 9 en 10 oktober 1948 organiseert ze een groot kongres te Arnhem, dat bijgewoond wordt door vijfhonderd kunstenaars en prinses Wilhelmina. Het feit dat ook de prinses aanwezig was heeft veel wantrouwen tegen de Federatie weggenomen. Samen met de kommunist Bot en andere als rood gebrandmerkte Federatiebestuurders zat Wilhelmina op de voorste rij. En dat op een moment waarop de Koude Oorlog zo iets eigenlijk tot een onmogelijkheid had gemaakt. Wilhelmina was de belichaming van de verzetswil en genoot zeer veel gezag, ook in linkse kringen.

Het kongres in Arnhem en het kongres in Den Haag het jaar daarna zijn meer de uitdrukking van het feit, dat kunstenaars zich gaan organiseren als gevolg van hun sociaal onaanvaardbare positie dan dat er konkrete eisen geformuleerd worden. Het gezag dat de Federatie zich in de loop van de jaren vijftig verwierf berust vooral op het feit dat zij zich stevig was gaan roeren. De leiding van de Federatie zag rond 1950 dat het mogelijk was om namens de kunstenaars te spreken zonder ze allemaal te organiseren. Hoewel de Federatie een organisatiegraad had van ongeveer 60%, begon ze actie te voeren en brieven te schrijven aan de overheid, politieke partijen, formateurs enz. enz. Men vond daarmee een brede weerklank bij de kunstenaars.

Vandaar dat in 1957 in Amsterdam voor de derde maal een kongres georganiseerd wordt. Als belangrijkste eis wordt in de kongres-resolutie omschreven, dat kunst en onderwijs een onderwerp van aanhoudende zorg moeten zijn voor de regering. Daarnaast moet een einde gemaakt worden aan het al te onzekere subsidie-systeem. Er moet overgeschakeld worden op een systeem van financiering van kunstactiviteiten op basis van wettelijke regelingen. De conjuncturele schommelingen blijken afgewenteld te worden op kunst en kunstenaar. Als de hoogconjunctuur zijn intrede doet rond het midden van de jaren vijftig, raakt de strijd voor wettelijke regelingen op kunstgebied op de achtergrond. Het gaat iedereen beter dan ooit tevoren. Tot in de jaren zeventig als er opnieuw sprake is van een conjuncturele daling kan de gehele welzijnssector enorm groeien.

De tussentijdse ontwikkelingen op het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk komen aan bod in de hoofdstukken 6 en 7. De Raad voor de Kunst, het advieskollege van de minister belast met het kunstbeleid wordt behandeld in hoofdstuk 8.

Rest nog op te merken dat de belangrijke ontwikkelingen op het Ministerie en de oprichting van de Raad voor de Kunst verregaande gevolgen hebben gehad voor de Federatie.

1.11. Enkele hoogtepunten

In 1961 vierde de Federatie haar 15-jarig bestaan. De toenmalige voorzitter van de Federatie, Ben Groenier, hield bij die gelegenheid een redevoering voor een groot aantal genodigden. De rede bevatte een terugblik op de ontwikkelingen. Groenier constateert dat het bedrag op de kunstbegroting van de overheid fors gestegen is ten gunste van de kunst en kunstenaars. In de terugblik ziet hij voorts: juli 1956 de definitieve installering van de Raad voor de Kunst, het verkrijgen van stipendia voor beeldende kunstenaars en aankoopsubsidies voor beeldende kunst. Verder spreekt hij zich uit voor een zelfstandige, stimulerende en agressieve taakstelling van de Federatie. Haar pretentie moet zich uitbreiden tot het 'overal meepraten over alles', tot een actief te voeren cultuurpolitiek. Het hoofdbestuur van de Federatie heeft besloten om een studiecentrum op te richten. Een centrum van studie met betrekking tot de plaats van de kunstenaars in de maatschappij, de taak van de overheid en alles wat daaruit voortvloeit. De op te richten stichting zal genoemd worden naar dr. E. Boekman. Deze was wethouder van Amsterdam en de eerste in ons land die een wetenschappelijke studie schreef over de verhouding en taakopvatting van de overheid (Overheid en Kunst in Nederland, Amsterdam, 1939).

De Boekmanstichting heeft zich ontwikkeld tot een praktisch werkend, probleemverkennd instituut. Helaas heeft de stichting niet altijd oog gehad voor de onderzoeksbehoeften vanuit de kunstwereld zelf en heeft lange tijd minder veldgericht gewerkt. Het bestaan van de stichting heeft op het spel gestaan als gevolg van veranderde opvattingen t.a.v. onderzoek op het ministerie.

Doorlopend heeft de Federatie bij de overheid aangedrongen op een kunstbeleid (Cammelbeeck o.a.). Vanaf 1973 kwam het Ministerie van CRM met een groot aantal nota's welke richtlijnen geven voor het kunstbeleid.

De Federatie blijft ook hierop alert reageren met tegennota's, akties en beleidstukken. Zij beschouwt dit als de belangrijkste van haar taken en funkties.

1.12. De voorzitters van de Federatie.

prof. dr. N.A. Donkersloot	6 - 6-1944 tot	4-10-1945
dr. C.H. van der Leeuw	4 - 10-1945 tot	aug. 1946
Jaap Bot	aug. 1946 tot	19-4-1947
Jkhr. W.J.H.B. Sandberg	19 - 4-1947 tot	29-10-1950
Rob Bruyn	29 - 10-1950 tot	27-6-1953
Ben Groenier	27 - 6-1953 tot	14-10-1966
Jan Mul	14- 10-1966 tot	22- 3-1968
Jan Kassies		1968 tot 13- 6-1970
Egbert van Paridon	25 - 9-1970 tot	6-10-1973
Henk van den Brink	6 - 10-1973 tot	12-12-1975
Jurriaan Schrofer	12 - 12-1975 tot	7-10-1977

1.13 De Direkteuren van de Federatie

De eerste sekretaris van de Federatie was Eduard Veterman. Hij had tijdens de oorlog Jan Kassies ontmoet en had hem betrokken bij de activiteiten rond de oprichting van de Federatie. Veterman krijgt een auto-ongeluk en sterft in 1947.

Kassies is zijn opvolger en hij wordt benoemd tot directeur van de Federatie (+ 1948). Hij kan beschouwd worden als de motor achter de Federatie-activiteiten tot lang na zijn vertrek op 1 februari 1958. Hij was benoemd tot sekretaris van de Raad voor de Kunst, maar bleef de bestuursvergaderingen van de Federatie bijwonen (en begeleiden).

Het kost enige moeite een vervanger voor Kassies te vinden. Uiteindelijk wordt besloten om Willy de Vries te benoemen tot direktice. Zij was vanaf 1948 al aan het bureau van de Federatie betrokken als sekretaress. Zij toonde een 'buitensporige toewijding' en was reeds waarnemend direktice sinds het vertrek van Kassies.

Op 1 september 1968 wordt zij opgevolgd door Drs.W.H.Sinnige de latere wethouder van financiën te Amsterdam.

René de Jong neemt het van hem over op 1 september 1971 en moet in de loop van juli 1976 'vertrekken' na interne spanningen en moeilijkheden. Vanaf die tijd komt er geen directeur meer, besluit de Federatieraad.

Vanaf 1 februari 1977 kent de Federatie een staf-koördinator met beperkte bevoegdheden: drs. Erik Akkermans.

Akkermans heeft politieke wetenschappen gestudeerd. Hij treedt op als sekretaris en is verbindingsman tussen de Federatie en de aangesloten verenigingen. Hij is verantwoordelijk voor een goede koördinatie op het bureau. (zie verder hoofdstuk 3).

2. DOELSTELLINGEN

2.1.

Volgens de statuten, goedgekeurd bij KB (=Koninklijk Besluit) d.d. 4 oktober 1973 en in werking getreden d.d. 22 januari 1972, luidt de doelstelling van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen als volgt:

" De Federatie stelt zich ten doel de gemeenschappelijke belangen van de haar aangesloten verenigingen te behartigen en daardoor de creativiteit in de samenleving te bevorderen. Daarbij streeft de Federatie naar een maatschappij waarin ieder in vrijheid zijn creatieve vermogens kan ontplooiën en ten dienste kan stellen van zijn medemens."

De Federatie tracht haar doelstelling te bereiken onder meer door:

" Technische dienstverlening aan de aangesloten verenigingen of aan groepen van leden uit die verenigingen; het opbouwen en in stand houden van een informatie- en dokumentatiesysteem ten behoeve van meningsvorming; het tot stand brengen van overleg tussen de aangesloten verenigingen of groepen van leden uit die verenigingen; het geven van voorlichting; het vertegenwoordigen van de aangesloten verenigingen inzake gemeenschappelijke belangen en onderwerpen van algemeen cultureel-maatschappelijk belang." (art. 3).

2.2. Korte statutaire geschiedenis.

Sinds 1944 zijn er regelmatig periodes aan te wijzen waarin de statuten van de Federatie aangepast worden.

De eerste periode loopt vanaf de voorlopige oprichting in 1944 tot en met de definitieve koninklijke goedkeuring van de statuten ongeveer midden jaren vijftig. Het verkrijgen van een juridische status is het doel in deze periode. Maar dat verklaart nog niet waarom het zo lang moest duren.

Allereerst moesten de acht beroepsverenigingen nog opgericht of omgebouwd worden. Dat kostte veel tijd.

De ideeën van de oprichters waren nogal schematisch van opzet. Men spreekt soms van schematisch dogmatisme. Men achtte het denkbaar om met een zekere dwang alle kunstenaarsorganisaties binnen de Federatie te brengen én vervolgens te herverdelen in acht pariteiten. De architecten BNA en de toonkunstenaars KNTV bleven aanvankelijk afzijdig. Ondanks jarenlange besprekingen met beide verenigingen lukte het niet om toetreding te bewerkstelligen. Tot 1950 heeft men nog wel pogingen gedaan om tot een eenheid te komen. De Federatie heeft tot die tijd gewacht met het definitief vaststellen van de statuten. Ná 1950 beseftte men dat de Federatie ook actief kon zijn zonder de BNA en KNTV, zonder dat de starre organisatievorm van de oprichters gerealiseerd was.

De tweede periode is van + 1956 tot de koninklijke goedkeuring van 2 december 1966. De Federatie wilde in deze periode voorgoed afrekenen met zeer strakke organisatievorm van de oprichters. De statuten van 1956 droegen de sporen van de langdurige onderhandelingen met de BNA en KNTV. Deze verenigingen stelden aan de Federatie een aantal eisen met betrekking tot de statuten, waaraan werd voldaan, zonder dat deze verenigingen tenslotte toetraden.

Aangezien een aantal van de op deze wijze in de statuten ingevoegde artikelen geen reële grond meer hadden, konden ze beter vervallen. Tenslotte werd door nieuwe statuten ook mogelijk gemaakt dat de verenigingen in hoge mate bij het beleid van de Federatie betrokken werden.

De statuten van 1966 waren de afrekening met het verleden van de Federatie: er werd schoon schip gemaakt!

De derde periode is van 1966 tot en met de koninklijke goedkeuring van 4 oktober 1973.

Tijdens de woelingen in de maatschappij en de kunstenaarswereld na 1965 is het besef ontstaan dat de Federatie toe was aan een grondige democratisering. Lang praatte men over een optimale structuur voor de Federatie. In deze tijd stonden vrijwel alle organisatie-structuren ter discussie. Rond 1969 stelde de Federatie een open werkgroep in.

Deze trok twee organisatie-deskundigen aan (Groffen en Hoekstra). Begin 1970 deden zij tezamen voorstellen voor een nieuwe structuur en statutaire aanpassingen. In 1971 werden de konsept-statuten ter stemming gebracht en traden 22 januari 1972 definitief in werking. Opmerkelijk is dat de nieuwe structuur een schoolvoorbeeld was van een democratische structuur: alle beleidsverantwoordelijkheid lag bij de Federatieraad. Al spoedig zou blijken dat de meest democratische structuur een tegengestelde werking had. Maar de verlangde herstrukturering was een feit. Problemen rond het functioneren kwamen echter opnieuw. Belangrijk is dat de doelstellingen van de Federatie duidelijk werden verruimd en dat meer verenigingen zich aan konden sluiten. Men heeft daarmee dan volledig afgedaan met de idee van het federeren van alléén beroepsorganisaties.

De vierde periode in de geschiedenis van de statuten van de Federatie loopt vanaf 1973 tot heden.

De nieuwe democratische structuur functioneerde niet zoals was verwacht. De Federatieraad, als hoogste orgaan, werd in haar werking doorlopend gefrustreerd. De kernkommissie, die uit de raad werd gerekruteerd en verantwoordelijk was voor de dagelijkse gang van zaken, kwam daardoor los te staan van haar basis. Als reactie daarop steunde zij voor haar bestuurlijke taak in sterke mate op de directeur, die daardoor véél macht kreeg.

Voortdurende conflicten tijdens deze periode met de ANOUK leidden tot het instellen van een commissie van goede diensten. Deze commissie kwam tot de konklusie dat zowel bij de Federatie (kernkommissie en buro) als bij de ANOUK de bereidheid tot samenwerking aanwezig was (zie ook hoofdstuk 3).

Deze commissie deed een aantal voorstellen, die o.a. een nieuwe bestuursvorm inhielden.

Medio 1975 werd een taakgroep als voorlopig bestuur ingesteld. Deze stelde zich bij gebrek aan andere kandidaten beschikbaar als bestuur op basis van het manifest Kunst/Kultuur/Politiek. De taakgroep werd gekozen en deed een aantal organisatorische voorstellen. Het resulteerde in de aanbieding van de Ontwerp Statuten van 1976. Deze werden - na langdurige discussie - in december 1977 aangenomen.

In de nieuwe statuten is de doelstelling gewijzigd in:

" De Federatie stelt zich ten doel in het kader van een algemene cultuur-politiek met en voor de aangesloten verenigingen een kunstbeleid te ontwikkelen en dit in het belang van zowel kunst als maatschappij tot uitvoering te brengen. Daarbij streeft de Federatie naar een maatschappij waarin ieder in vrijheid zijn creatieve vermogens kan ontplooiën en ten dienste kan stellen van zijn medemens".

De middelen om de doelstelling te bereiken zijn ook veranderd:

" De Federatie tracht haar doel te bereiken door het coördineren en inspireren van de taken en de doeleinden welke de aangesloten verenigingen zich stellen en van de werkzaamheden welke zij verrichten, door het bevorderen van wederzijdse informatie en door het vertegenwoordigen van de aangesloten verenigingen inzake gemeenschappelijke belangen en onderwerpen van algemeen cultureel-maatschappelijk belang".

Volgens de statuten, goedgekeurd bij K.B. d.d. 2 december 1966 was de doelstelling:

" De belangen van de Nederlandse kunstenaars in het algemeen te behartigen, de maatschappelijke positie van kunstenaars te beschermen en te verbeteren, de saamhorigheid van de beoefenaars van de verschillende kunsten te bevorderen, aan de aangesloten verenigingen advies en steun te verlenen en hun werkzaamheden te coördineren, bij volk en overheid de belangstelling en het begrip voor de functie van de kunst in de samenleving te versterken".

De Federatie tracht dit doel te bereiken door:

" Overleg met de overheid en samenwerking met haar organen, in het bijzonder de Raad voor de Kunst, het uitgeven van een orgaan het samenwerken met verwante organisaties in binnen- en buitenland het bevorderen van de vakopleiding op kunstgebied, het bestuderen of doen bestuderen van culturele en sociale vraagstukken, alsmede het uitbrengen van adviezen, het verstrekken van voorlichting over beroepsproblemen, in het bijzonder van sociale en juridische aard, alle andere wettige middelen, welke aan het doel bevorderlijk kunnen zijn".

Volgens de Stichtings-Acte, d.d. 12 juni 1946 was de doelstelling:

" Alle Nederlandse kunstenaars te concentreren in één organisatie, te weten de Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars;

teneinde gezamenlijk:

de ontwikkeling van de kunst te bevorderen,

de geestelijke en stoffelijke belangen der kunstenaars te behartigen,

het contact tussen kunstenaars onderling en tussen kunst en kunstenaars enerzijds en de overheid en het Nederlandse volk anderzijds te versterken,

en de wenselijkheid erkennende:

dat, zolang de vereniging niet is opgericht en erkend, er een rechtspersoon zij,....." enz. enz.

3. S T R U K T U U R

3.1.

De kunstenaars bepalen zelf het beleid en bestuur van de Federatie. De structuur geeft aan op welke wijze het beleid tot stand komt. De structuur moet in principe aan de werkelijke verhoudingen en processen een kader verschaffen. Indien dit niet het geval is, treden er storingen en wrijvingen op.

De Federatie is niet een orgaan, dat boven de beroepsverenigingen staat, maar een federatieve samenwerking van een aantal landelijk georganiseerde beroepsverenigingen van Nederlandse kunstenaars. Op een bepaald, min of meer afgebakend gebied. Zij is een vrijwillige samenwerking, hoewel afgevraagd kan worden in hoeverre deze niet afgedwongen wordt door de maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren. Hierover meer in hoofdstuk 6 en 7.

De Federatie is op geen enkele manier vergelijkbaar met andere federaties. Zij federeert zeer uiteenlopende categorieën.

1. een groot aantal verschillende (kunst-)beroepen
2. scheppende, herscheppende en edukatief werkzame kunstenaars
3. werknemers, werkgevers en kleine zelfstandigen
4. zowel verenigingen die één beroepsgroep organiseren, als verenigingen die meer beroepsgroepen herbergen
5. zowel verenigingen die belangenbehartiging voorop stellen, als verenigingen die de vakinhoudelijke en cultuurpolitieke belangen prioriteit verlenen.
6. sterk verschillende verenigingen kwa ledenaantallen, organisatiegraad (= aantal georganiseerde kunstenaars op het totaal van het aantal kunstenaars) en representativiteit (= de afstand tussen de bestuurlijke organisatie en de aangesloten personen)
7. alle politieke en/of levensbeschouwelijke overtuigingen.

Het enige wat de leden bindt, is het ongrijpbare begrip 'kunstenaar'.

De Federatie heeft dan ook vanaf 1944 de moeilijke, zometer onmogelijke taak om eenheid te bereiken onder kunstenaars in het algemeen en tussen de beroepsorganisaties afzonderlijk. De federatieve structuur t.b.v. de samenwerking is een doorlopend punt van discussie gebleken, ondermeer vanwege de veelheid van veranderingen en de heftige dynamiek op het terrein van kunst en cultuur, de maatschappelijke veranderingen en de wijzigingen in het overheidsbeleid. De Federatie staat voor de opgave om door analyse en bezinning haar structuur en funktioneren blijvend te bezien.

In 1972 werd gekozen voor een nieuwe vorm. Vele zaken stonden in die tijd onder invloed van een algemene democratiserings-tendens. Zodoende waren de uitgangspunten voor de herstructurering:

1. scheiding tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering (voor 1972 lagen beide in handen van het zgn. Hoofdbestuur en Dagelijksbestuur.
2. vermijden van bestuurslagen die niet effectief zijn (d.w.z. moet er een hoofd- en een dagelijks bestuur zijn?)
3. de organisatie moet continuïteit waarborgen zonder dat deze tot verstarring leidt. Er moet een snelle aanpassing aan veranderende situaties mogelijk zijn: flexibiliteit.
4. een zo open mogelijke structuur met een democratische besluitvorming.
5. een duidelijke afbakening van de verschillende taken en functies binnen de organisatie.

Op 22 januari 1972 werd de nieuwe structuur definitief aangenomen door de Federatieraad en in werking gesteld. Kenmerkend was inderdaad de zeer democratische opbouw. Kenmerkend was ook het verschil tussen opzet en realiteit. Een kernkommissie voortkomend uit de Federatieraad, had de taak van wat nu het bestuur heet (het mocht toen niet zo genoemd worden).

Deze kernkommissie kon niet besturen zonder 'instructie' van de Federatieraad. De Raad funktioneerde niet op de haar voorgeschreven manier. In de laatste maanden van 1974 waren er plannen bij de ANOUK en anderen binnen de Federatie om tot een grote kunstenaarsorganisatie te komen. Door slechte afspraken kwamen twee plannen op tafel van de Federatieraad: een van ANOUK en een van de directeur van de Federatie René de Jong.

Het resulteerde in fikse ruzies, die voortdurend in de Federatieraad boven tafel kwamen en daar werden uitgevochten.

De Raad, die de eigenlijke bestuursverantwoordelijkheid droeg, kwam niet toe aan het geven van bestuurlijke richtlijnen.

Daardoor kwam de Kernkommissie, funktioneerend als dagelijks bestuur, los te staan van de Raad en moest op eigen inzicht besturen.

Deze niet professionele vrije-tijds bestuurders waren daardoor genoodzaakt te steunen op de directeur, een full-time kracht.

Deze laatste kreeg daarmee de beleidsvoorbereiding en -uitvoering in handen en bezat daardoor veel feitelijke macht, die hem door de statuten formeel niet was verschaft.

Intussen was het konflikt met de ANOUK hoog opgelopen en had geleid tot een brief vanuit deze organisatie, waarin de kernkommissie en de directeur ervan werden beschuldigd het streven van de ANOUK om te komen tot één kunstenaarsorganisatie binnen het NVV opzette-lijk te frustreren.

Een commissie van goede diensten moest uitweg bieden. Daarin zaten Daniel de Lange, Ad van Kempen en Jurriaan Schrofer, toen allen leden van de federatieraad. Zij stelden een aantal aanbevelingen op, die de kommunikatie tussen de Federatie en de aangesloten verenigingen moest verbeteren. Tevens werd een andere bestuursvorm aanbevolen. Medio 1975 treedt een taakgroep op, die niet alleen funktioneert als voorlopig dagelijks bestuur, maar zich tevens bezighoudt met de herstructurering van de Federatie.

Op 12 december 1975 stelt deze taakgroep zich kandidaat als bestuur op basis van een door hen geproduceerd manifest Kunst/Kultuur/Politiek en doet zij organisatorische voorstellen. Zij brengt duidelijkheid in de structuur en de functie van de Federatie.

Het bestuur bestuurt en de federatieraad krijgt een duidelijker kontrolerende functie. Het bestuur is gekozen door de Raad op basis van een programma en het grootste deel van de bestuursleden op portefeuille. De portefeuilles korresponderen met verschillende sekties op het terrein van de kunsten.

Het zou toch nog niet mogelijk blijken om soepel en krachtig te besturen: er bleek een problematische financiële positie te bestaan naast onduidelijkheid en verwarring over de taakafbakening en samenwerking met de op 1 november 1976 gevormde Kunstenaarsorganisatie NVV. Deze problematische relatie werd op 7 oktober 1977 door de vertegenwoordigers van de KO-NVV verbroken omdat de andere organisaties niet ingingen op hun eis de vertegenwoordiging in de Federatieraad te baseren op evenredige vertegenwoordiging. Op die datum trad ook het bestuur en bloc af. Zij vond het niet verantwoord nieuwe bestuurskandidaten voor te dragen en gaf alle bestuursverantwoordelijkheid terug aan de Federatieraad. In de laatste maanden van 1977, in de demissionaire bestuursperiode, leek het er evenwel op dat de dat jaar in gang gezette saneringsaktie resultaat zou opleveren.

Het aangekondigde uittreden van de KO-NVV, hoezeer ook betreurd, had ook positieve gevolgen. Statuten werden goedgekeurd, kontributieverhoging werd aanvaard. Een eenduidige taakstelling voor de Federatie: het ontwikkelen van cultuurpolitieke standpunten zal - zo is de opvatting - de slagvaardigheid van de Federatie verhogen.

3.2. Het Federatiebestuur: dwarsdoorsnede september 1977.

- is het beleidsuitvoerend orgaan
- is verantwoording schuldig aan de Federatieraad
- regelt de dagelijkse gang van zaken
- gekozen door de Federatieraad op kompetentie voor bepaalde portefeuilles
- vergaderfrequentie tenminste 8 maal per jaar; in praktijk wekelijks
- behartigt de samenwerking in het belang van de aangesloten verenigingen en treedt naar buiten voor de algemene belangen.

Jurriaan Schrofer	voorzitter
Daniel de Lange	vice-voorzitter, gekoppeld aan de portefeuille kie.kultuurpolitiek
Frans de Zeeuw	sekretaris
Chris Verhoog	penningmeester
Henk v.d.Brink	portefeuille onderwijs en kunstzinnige)
Job Hans	portefeuille beeldende kunst, vorming)
	vormgeving en bouwkunst
Konrad Boehmer	portefeuille muziek
Rob Scholten	portefeuille theater
.....	portefeuille mediabeleid

N.B. de portefeuille mediabeleid was gedurende korte tijd in handen van Herman Fortuin. Deze kwam te overlijden. Vervolgens beheerde Frans de Zeeuw enige maanden deze portefeuille. Eind 1977 werd de post toevertrouwd aan Reinier Sinaasappel, Federatievertegenwoordiger in het NOS-bestuur.

Volgens de kommissie funktie-analyse in haar rapport heeft het bestuur de volgende verantwoordelijkheden:

- het voorbereiden en uitvoeren van besluiten van de Raad
- het beheer van buro en middelen van de Federatie
- het koördineren van de sektor-overleggen, van kommissies en tussen de verenigingen
- het uitdragen van binnen de Federatie levende standpunten
- de vertegenwoordiging namens de Federatie
- de zorg voor het bij de Federatie werkzame personeel

3.3. De Federatieraad:dwarsdoorsnede oktober 1977

- de federatieraad
- heeft de 'wetgevende' bevoegdheden en is hoogst beleidsbepalend
- afvaardiging op paritaire basis (= gelijkheid van iedere beroepsvereniging ook bij verschillende grootte)
- vergaderingen openbaar, frequentie 4 maal per jaar, ten minste 2 maal per jaar.

De Federatie organiseert verenigingen en geen personen en is een bundeling van autonome eenheden. De eigen identiteit per vereniging dient gerespekteerd te worden. Elk Federatieraadslid is aanwezig namens zijn vereniging en wordt geacht méér dan alleen de eigen mening weer te geven. Bij stemmingen worden derhalve niet persoonlijke meningen gepeild, maar opvattingen van groepen mensen.

Federatieraadsleden per oktober 1977

Piet van Moock,	Anke Taverne	NBF
Pieter Boersma	Han Singels	GKf
Otto Treumann	Ko Feekman	GVN
Lucas Vis		GeNeCo
Nedly Elstak, Arjen Gorter, Rob Verdurmen en Bob Driessen		BIM
Jan Vonk, Netty Kobes, Marijke v.d.Wijst en Joke van Hengstum		BNI
P.E.Jense, D.Visser	G.Kempers	KNTV
Kommer 't Mannetje, Hans Verploeg en Donald Blakeslee		KO-NVV
Philip Nasta	Staffa Wine	NBD
Auke Hetteema, Leo Hutjens	Frans de Boer Lichtveld	KRING
Dick Visser	Otto Hamburg	Muziek Vakdoc.
Lenie Schenk, Hanny Michaelis, James Holmes, Ed Visser		VVL
Manuel Straub	J.Sikkens	VNT-R-TV

3.4. Federatie kommissies dwarsdoorsnede oktober 1977

- de kommissies
- bestaan uit leden van de verenigingen
- leden worden benoemd door de Federatieraad op voordracht van het bestuur of vereniging
- moeten belangen van de Federatie behartigen op het gemandateerde terrein
- bevoegdheden en taak worden bepaald door de Federatieraad
- mogen deskundigen aantrekken van buiten, met medeweten van de FR.
- zijn verantwoording verschuldigd aan de Federatieraad
- bereiden het beleid voor

De Federatie kent vier sectoren die overeenstemmen met vier sectoren in de kunsten, t.w.: Muziek & Dans, Theater, Beeldende Kunsten en Media. Deze sectoren kennen in de Federatie sectoren-overleggen o.l.v. een bestuurslid gekozen op betreffende portefeuille. Aan deze overleggen nemen in principe deel die organisaties voor wie het desbetreffende terrein relevant is. Het resultaat van de overleggen wordt voorgelegd aan het Federatiebestuur, die het na instemming ter goedkeuring voorlegt aan de Federatieraad.

Er opereren zes permanente commissies. Daarnaast kent de Federatie ook commissies ad hoc. Een belangrijk voorbeeld was de commissie Functie-Analyse.

1. Commissie Kultuurpolitiek	:	voorz. Daniel de Lange
2. Muziek overleg	:	voorz. Konrad Boehmer
3. Theater overleg	:	voorz. Rob Scholten
4. Beeldende Kunst overleg	:	voorzitter Job Hans
5. Media overleg	:	voorz. Reinier Sinaasappel
6. Onderwijs k.v. overleg	:	voorz. Henk v.d. Brink.

De commissies worden tevens bijgewoond door de beleidsmedewerkers die het sekretariaat verzorgen.

3.5. Het Federatieburo

Teneinde te kunnen functioneren beschikt de Federatie over een buro.

Erik Akkermans	- algemene coördinatie full time.
Barend Wijtman	- muziek- en onderwijs k.v. overleg
Pieter Ligthart	- beeldende kunst- en theateroverleg
Cas Smithuijsen	- media-overleg en cultuurpolitiek
Bea Nelk	- sekretariaat
Trix Wolter	- sekretariaat
Rini Sodenkamp	- huishoudelijke dienst.

De medewerkers van het buro hebben beleidsvoorbereidende en administratieve taken, die zij verrichten onder verantwoordelijkheid van het bestuur. Bij het buro berust het sekretariaat van de Raad, Bestuur en de overleggen en commissies. Tot de burotaken kan ook behoren het toegankelijk maken van de voor bestuurders en commissieleden noodzakelijke dokumentatie en de zorg voor een optimaal benutten van de faciliteiten bij de Boekmanstichting.

Van de beleidsmedewerkers mag verwacht worden dat zij ook zelf met initiatieven bij het bestuur komen, dat zij de standpunten van de Federatie naar buiten weten uit te dragen en dat zij, op grond van hun theoretische kennis, de vooral praktische inzichten van de leden kunnen aanvullen. Tevens dat zij zich oriënteren in het veld en in dit verband kontakten met de verenigingen onderhouden. De beleidsmedewerkers zijn belast met de begeleiding van de commissie cultuurpolitiek.

Het gehele buro is een staforgaan van de Raad en Bestuur. De stafcoördinator treedt op als sekretaris voor het bestuur en de raad. Hij is de verbindingsman tussen de Federatie en de aangesloten verenigingen en is verantwoordelijk voor een goede coördinatie van de werkzaamheden op het buro.

De beleidsmedewerkers proberen problemen van kunstenaars te vertalen in konkrete beleidsvoorstellen naar het ministerie, parlement en politieke partijen.

4. LEDEN EN LIDMAATSCHAP

De Federatie stond vroeger slechts open voor beroepsverenigingen van kunstenaars, mits landelijk georganiseerd. Volgens de ideeën van de oprichters konden er slechts acht beroepsverenigingen lid zijn, en wel zo dat alle soorten kunstenaars verenigd waren in hun beroepsvereniging. In 1963 werd niet meer aan deze idee vastgehouden en besloot men dit in feite reeds lang overboord gezette beginsel geheel te verlaten. In 1972, bij herstructurering, is in principe de mogelijkheid open gelaten dat ook verenigingen met een ander organisatieprincipe zich zouden kunnen aansluiten. Er zijn slechts landelijke beroepsorganisaties aangesloten omdat overkoepeling van plaatselijke of regionale verenigingen een geheel andere opzet zou vragen.

Volgens de laatst goedgekeurde statuten van 1973:

" Leden van de Federatie kunnen uitsluitend zijn: rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen van kunstenaars en vergelijkbare organisaties op het terrein van cultuur, vormgeving en informatie-overdracht, die aan nader bij huishoudelijk reglement te stellen eisen moet voldoen. De Federatieraad besluit over toelating tot het lidmaatschap. De koördinatiegroep kan - voorafgaande aan het besluit van de Federatieraad - verenigingen die het lidmaatschap van de Federatie hebben aangevraagd als aspirant-lid toelaten tot de activiteiten van de Federatie."

Verder kan volgens deze statuten het lidmaatschap opgezegd worden, en eindigen door royement en door schorsing.

Er zijn sinds de oprichting vele beroepsverenigingen lid geweest. Tussentijds hebben enkele fusies en ontbindingen plaatsgevonden. Royement en vrijwillige uittreding is voorgekomen. Onderstaand zijn alle (ooit) aangesloten verenigingen genoemd met enkele gegevens.

NBM Nederlandse Beroepsvereniging van Musici
fiktieve konstruktie
opgericht 15 juni 1952 uit GeNeCo, NDO, het
orkestenverbond en radiovocalisten.
toegetreten Federatie 15 juni 1952.
opgeheven 1962 en opgesplitst GeNeCo en Orkestenverbond.

NOMA Nederlandse Organisatie van Musici en Artisten
toegetreten Federatie 15 juni 1952
opgezegd 1 januari 1954
prefereerden aansluiting bij NVV

- BBK Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars
waaronder aanvankelijk de vakgroep Beeldhouwers,
Nederlandse Kring van Grafici en Tekenaars, en de
Nederlandse Vereniging van Kunstschilders
opgericht 12 oktober 1945 en medeoprichter van
Federatie, roeyement ingediend en teruggenomen 1970
opgezegd 1971 (wegens hoge contributieschuld)
- BBK-69 afsplitsing van de BBK in 1969 na moeilijkheden
opgericht 11 oktober 1969 (KB nov. 1970)
toegetroten 15 juni 1970 en teruggetrokken
medio 1975 nadat de Federatie een meer kultuur-
politieke beleidslijn ging volgen
opzegging 1 januari 1976.
- ORKEST Het Orkesten Verbond: Verbond van Verenigingen
en leden der Nederlandse Symphonie Orkesten 1952 ontstaan uit
losse aangesloten orkesten en opgenomen in de fiktieve
NBM samen met de Vereniging van Geëngageerden bij de
Nederlandse Opera onafhankelijk toegetroten 1963
na opheffing NBM gefuseerd in ANOUK 1970
- VOCAL Radiovocalisten
opgericht 1952 in de NBM
onafhankelijk toegetroten 1963 na opheffing NBM
opgeheven in 1966.
- BMDK Beroepsvereniging van Muziekdramatische Kunst
opgericht en toegetroten in 1963 na opheffing NBM
gefuseerd in ANOUK 1970
- Groep 73 Beroepsvereniging van Creatieve Televisie-
medewerkers 73.
opgericht 1961 en toegetroten Federatie 1963
Geïntegreerd in NBF 1971.
- NAT Nederlandse Vereniging van Administratief en
Technisch personeel werkzaam in het Toneelbedrijf
opgenomen in NVT
- NVT Nederlandse Vereniging van Toneelkunstenaars
(vroeger: - spelers)
opgericht en medeoprichter Federatie 30 juli 1945
gefuseerd met ANOUK in KO-NVV 1 november 1976
associatie en samenwerking met BMB sinds 1971.
- BMB Beroepsvereniging van Mime-Beoefenaars
opgericht en toegetroten 1968
associatie en samenwerking met NVT sinds 1971
gefuseerd met ANOUK in KO-NVV op 1 november 1976
- BTT Beroepsvereniging van Theater Technici
toegetroten 1973 en samenwerking met NVT 1974
gefuseerd met ANOUK in KO-NVV op 1 november 1976

- ANOUK Algemene Nederlandse Organisatie van Uitvoerende Kunstenaars.
fusie van BMDK, het Orkestenverbond en Algemene Bond van Kunstenaars
opgericht 1 april 1970
toegetreten Federatie en NVV op 1 april 1970
gefuseerd met NVT BMB BTT in KO-NVV op 1 nov.1976.
- KO-NVV Kunstenaarsorganisatie NVV
waarin opgenomen de NVT, ANOUK. BMB,BTT
toegetreten Federatie op 1 november 1976
opzegging Federatie 7 oktober 1977.
- VVL Vereniging van Letterkundigen, Vakbond van Schrijvers
opgericht 15 februari 1905
Medeoprichter van de Federatie.
- VNT Vereniging van Nederlandse Toneel- Radio- en TV-schrijvers.
sektie van de VVL
opgericht en toegetreten Federatie 1967
- NDO Nederlandse Dirigenten Organisatie
medeoprichter van de Federatie
in 1952 opgenomen in de NBM
uitgetreden NBM en Federatie 1 januari 1959.
- GeNeCo Genootschap van Nederlandse Componisten
opgericht bij KB 1912
medeoprichter Federatie
in 1952 opgenomen in de NBM
waer onafhankelijk toegetreten 1963 na opheffing NBM
- NBF Beroepsvereniging van Nederlandse Cineasten (vóór 1953)
Nederlandse Beroepsvereniging van Filmers (na 1953)
medeoprichter Federatie en opgericht 1945
naamsverandering sindsdien Audio-visuele Beroepsvereniging NBF.
- GKf (1) Gebonden Kunsten federatie
waaronder wandschilders, glazeniers en kunstnijveren
opgericht 1945 (door Sandberg)
medeoprichter van de Federatie
naamsverandering: Vereniging van beoefenaren der Gebonden Kunsten
waaronder de vakgroepen ambachtskunstenaars, interieurarchitekten, fotografen, grafisch ontwerpers en industriële ontwerpers.
opgeheven 31 december 1968 en reorganisatie.
(Zie BNI, GVN, IDF, GKf (2) BA-GKf)
- BA-GKf Beroepsvereniging van Ambachtskunstenaars GKf
afsplitsing GKf en opgericht 1 januari 1969
opgenomen in BBK-69 op 1 januari 1971.

- BNI Beroepsvereniging van Nederlandse Interieurarchitecten
afsplitsing GKf en opgericht 1 januari 1969
toegetroden Federatie 1 januari 1969
oorspronkelijke naam: Beroepsvereniging van
Interieurarchitecten GKf
verandering bij KB 21 december 1972
- GVN Grafisch Vormgevers Nederland
fusie van Beroepsverenigingen van Grafisch ontwerpers GKf
en VRI op 1 januari 1969
toegetroden Federatie 1 januari 1969
VRI = Vereniging van Grafisch ontwerpers
(oorspronkelijk Reclame) en Illustrators.
- IDf Industrial Designers federation
afsplitsing GKf en opgericht 1 januari 1969
oorspronkelijke afkorting van naam NIDf
aanmelding Federatie 8 juni 1968
voldeed niet aan de toelatingscriteria
- GKf(2) Beroepsvereniging van Fotografen GKf
afsplitsing GKf en opgericht 1 januari 1969
toegetroden Federatie 1 januari 1969
- Kring Nederlandse Kring van Beeldhouwers
Toegetroden 1 januari 1974
- NBD Nederlandse Beroepsvereniging van Danskunstenaars
medeoprichter van de Federatie
opgericht 1945
- KNTV Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaars Vereniging
toegetroden 1972 heeft een belangrijke rol gespeeld
bij de oprichting van de Federatie
opgericht in 1876
- BIM Beroepsvereniging van Improviserende Musici
opgericht 22 november 1971
toegetroden Federatie 1972.
- VDM Vereniging van Docenten in het Muziekvakonderwijs
toegetroden Federatie ± 1973

Aantallen

De Federatie organiseerde via de beroepsverenigingen in 1945
+ 800 kunstenaars. Dit aantal steeg al snel tot een kleine 3000
en bleef daarna tot 1969 vrij konstant.
Vanaf 1970 stijgt het aantal sprongsgewijs: 5486 - 6239 -
7595 - 8257 (resp. 1970, 1971, 1974, 1975).
De verklaring ligt voor de hand: de toetreding van ANOUK in 1970
met 1250 leden, de toetreding van de KNTV in 1971 met 2000 leden.

De herstructurering van 1972 maakte het mogelijk dat meer verenigingen zich konden aansluiten. Zij hoefden geen landelijke beroepsorganisaties te zijn.

Overigens dient voorbehoud gemaakt te worden. De aangesloten verenigingen geven afhankelijk van het doel lagere resp. hogere ledenaantallen op. Ledenaantallen zijn ook niet betrouwbaar omdat verenigingen vaak alleen betalende leden als leden opgeven dus geen ere-leden of studenten.

Op 7 oktober 1977 leek het aantal bij de Federatie aangesloten kunstenaars een gevoelige klap te zullen krijgen door het aangekondigde uittreden van de KO-NVV met ca. 3.000 leden.

Representativiteit en organisatiegraad

Het is bijzonder moeilijk een inzicht te krijgen in het totaal aantal kunstenaars. De organisatiegraad van de Federatie, of andere kunstenaarsorganisaties, is alleen te bepalen wanneer bekend zijn het totaal aantal kunstenaars (op een bepaald terrein) en het totaal aantal georganiseerde kunstenaars. Dit laatste getal geeft al moeilijkheden zoals we boven gezien hebben: het is niet nauwkeurig vast te stellen. Nog moeilijker wordt het om het totaal aantal kunstenaars vast te stellen. De opgaven berusten op subjektieve overwegingen. Mensen vinden zichzelf kunstenaar of vinden dat ze het moeten zijn. Een duidelijker en objektiever maatstaf vinden we in de erkenning van de kunstenaar op artistieke gronden. De belangrijkste vorm van erkenning door vakgenoten was ballotage, maar bij de meeste organisaties is deze echter afgeschaft. Het blijft vrij lastig om een maatstaf aan te leggen voor het begrip kunstenaar: zijn theatertechnici of muziekvakdocenten kunstenaars?

Vele kunstenaars hebben inkomsten uit nevenarbeid en zo zullen er velen zijn die zich niet opgeven of inschrijven als kunstenaar. Samenvattend kan de konklusie getrokken worden dat de aantallen slechts geschat kunnen worden.

Nederland telt dan grofweg zo'n twintigduizend beroepskunstenaars. Daarvan zijn zo'n tienduizend op de een of andere manier georganiseerd.

De Federatie had tot 7 oktober 1977 een ledental van 7.500.

De beide BBK's organiseren samen ongeveer 2.000 kunstenaars, maar zijn geen lid van de Federatie.

Zonder bezwaar kan nog steeds gesteld worden dat de Federatie het meest representatief is en de hoogste organisatiegraad heeft voor de Nederlandse beroepskunstenaars.

Niet aangesloten kunstenaarsverenigingen

De motieven om niet aangesloten te zijn bij de Federatie lopen uiteen. Dikwijls is er sprake van een konflikt of een onoverkomelijk meningsverschil in het verleden.

Voor ik overga tot het noemen van mogelijke kandidaatleden, wil ik nog verwijzen naar de moeilijkheden bij het oprichten van de Federatie. De KNTV en de BNA werden toen geen lid. Het staat beschreven in hoofdstuk 2.

BBK (ex-lid), BBK '69 (ex-lid) tezamen 2.000 leden
KO-NVV (ex-lid) + 3.000 leden
BNA (architekten) + 3.000 leden
VNTJ '75 (toneelgezelschappen v.d.jeugd) + 50 leden

Wervingsterreinen

Poppenspelers, kabaretisten, vormingstheater, theatervakonderwijs, popmusici, keramisten enz. enz.

5. F I N A N C I Ë N

Sinds haar oprichting verkeren zowel de Federatie als ook de bij haar aangesloten verenigingen in een financieel onbevredigende en precaire situatie. En deze situatie verscherpt zich duidelijk, zodanig dat een efficiënt voortbestaan vaak ter discussie heeft gestaan en staat. De inkomsten van de Federatie, waarmee in principe alle personeelslasten, activiteiten- en exploitatiekosten betaald moeten worden, zijn afkomstig van de aangesloten verenigingen. Deze zijn zelf volledig afhankelijk van de aan hen betalende leden. De inkomsten vormen aldus een gevoelige zaak.

Subsidie

Aannemende dat de overheid prijs stelt op bestaan en voortbestaan van een gesprekspartner zal zij iets moeten doen aan subsidiëring, hetgeen zij sinds 1969 doet.

Op 20 december 1956 werd voor het eerst geprobeerd een éénmalige subsidie te krijgen. Deze mogelijkheid werd eerder overwogen, maar principiële bezwaren tegen subsidiëring door de overheid waren tot dan toe de redenen dit niet daadwerkelijk aan te vragen. Er was aanleiding genoeg, het negatieve vermogen was in 1956 reeds gegroeid tot een bedrag van bijna twee ton. Oorzaken hiervoor lagen in de oprichtingsmoeilijkheden van de Federatie. Ook bood de Federatie hulp ter ondersteuning van de beroepsverenigingen aan. Op 1 mei 1957 krijgt de Federatie een negatief bericht van het ministerie: "... met leedwezen... niet mogelijk...".

Hernieuwde pogingen ter verkrijging van subsidie komen pas in 1969 opduiken. Op verzoek van de Raad voor de Kunst wordt vliegensvlug gehoor gegeven aan de opdracht een nota t.b.v. 'De problematiek van subsidiëring van de Federatie en/of beroepsverenigingen' samen te stellen. De moeilijkheden liggen voor het opscheppen. Enkele door de nota genoemde zijn: onderbezetting of geen bezetting van sekretariaten, taken en akties kunnen niet opgevat worden of verwateren door het op de lange baan schuiven, onderbetaling, gebruikmaking van gratis diensten, de kontributies van kunstenaars aan verenigingen is hoog en niet vatbaar voor verhoging, de afdracht aan de Federatie is voor vele aangesloten verenigingen te hoog, het niet aanwezig zijn van subsidiegevers vanuit andere instanties dan de overheid, enz. enz.

De nota doet verschillende voorstellen, waarbij de voorkeur uitgaat naar de volgende subsidievorm:

80% van de personeelslasten per jaar (voor een directeur en een redakteur) en een éénmalige subsidie voor het aanschaffen van een offset-apparatuur ten behoeve van informatieverspreiding en serviceverlening aan de aangesloten verenigingen. Deze vorm werd 17 december 1969 met terugwerkende kracht tot 1 januari 1969 gehonoreerd door de minister van CRM, mw. dr. Klompé. ./.

Dit betekende voor de Federatie dat 20% van de personeelslasten plus de kosten voor activiteiten en exploitatie tezamen door de verenigingen opgebracht moesten worden. Dit gebeurt middels kontributie.

Kontributie

In 1968 en 1969 betaalden de verenigingen een kontributie van f. 20,- per aangesloten lid per jaar.

In 1970 werd dit verlaagd tot f. 15,- en in 1971 tot f. 10,- per lid per jaar. Voor dubbelleiden, studentleden, bejaardenleden en leden van ANOUK en KNTV golden gereduceerde tarieven.

Ook werd verschil gemaakt tussen verenigingen met minder en meer dan 500 leden.

Na 1971 werden regelmatig, d.w.z. jaarlijks, deze tarieven verhoogd met f. 1,-. In 1976 vervallen alle gereduceerde tarieven behalve dat van de ANOUK (later KO-NVV) en de KNTV.

per 1977: f. 14,- per lid per jaar

f. 9,- per lid per jaar voor KO-NVV en KNTV

N.B. De kontributies en de subsidie zullen verhoogd moeten worden mede, vanwege het feit dat KO-NVV op 7 oktober 1977 haar lidmaatschap heeft opgezegd.

Financiër

Het Federatiebestuur zag zich in 1976 en 1977 geplaatst voor een reeks financiële moeilijkheden. Sommige daarvan veroorzaken een blijvend structureel tekort op de begrotingen van de Federatie indien zich geen veranderingen in de financieringsgrondslag voordoen.

1. De Federatie is afhankelijk van de aangesloten verenigingen: zonder voldoende en tijdige betaling komt zij in moeilijkheden wegens gebrek aan liquide middelen en moet geld lenen met rente.
2. De aangesloten verenigingen zijn afhankelijk van hun leden: zonder voldoende en tijdige betalingen kunnen zij de afdracht aan de Federatie niet betalen en krijgen zij een kontributieschuld met rente.
3. Zowel verenigingen als de Federatie moeten rente betalen over gemaakte schulden en geleende gelden. Indien er al sprake is van achterstand in betalingen, kunnen financieringskosten de druppel betekenen in een emmer vol schulden.
4. Een te hoog opgelopen kontributie-achterstand bleek in het verleden aanleiding te zijn om het lidmaatschap van de Federatie op te zeggen. In de eerste plaats krijgt de Federatie dan minder aan inkomsten binnen, en ten tweede is het nog maar afwachten of de vereniging na opzegging haar verplichtingen naar behoren nakomt.
5. Veel verenigingen betalen hun afdracht aan de Federatie met een vanzelfsprekende vertraging en zullen uiteraard hun zgn. propaganda ledenaantallen niet gebruiken om tot een berekening van de afdracht te komen.

6. Door het tekort aan geldelijke middelen werden opgevoerde posten ten bate van andere posten aangewend. Hierdoor is met name de post ledeninformatie en publiciteit slechts zeer ten dele voor dat doel aangewend.
7. Na 1972 werd de financiële positie steeds slechter en werden, ondanks sluitende begrotingen, verliezen geleden: het vermogen van de Federatie slonk. Begroting-technisch is niet precies aan te tonen waar en op welke post(-en) deze verliezen werden geleden. Bekend was dat er exploitatietekorten waren bij de huisdrukkerij, maar deze waren niet groot genoeg om het totaal van het verlies aan vermogen te verklaren. Een richting waarin de oplossing gezocht moet worden, is dat ondanks de stijgende subsidiebedragen de personele lasten hoger werden, m.a.w. dat de post personeelslasten een steeds toenemend deel uit het totale budget vergde. (persentuele groei i.t.t. feitelijke groei).
8. Er werd onvoldoende zorgvuldig gewaakt over beheer van middelen en administratie. De boekhouding raakte ver achter en de schulden bleken tenslotte zo hoog opgelopen dat desastreuze gevolgen dreigden.
9. Doordat kunstenaars niet een rechtstreekse binding hebben met de Federatie en haar cultuurpolitieke standpunten te abstrakt vinden, zijn zij, bij monde van hun verenigingsbesturen, niet of moeilijk bereid een hogere afdracht aan de Federatie te betalen. Informatie is de enige doelmatige remedie tegen deze situatie, maar de Federatie kan vanuit haar benarde financiële positie nauwelijks regelmatige en goed funktionerende informatie aan de kunstenaars verzorgen. Overigens vinden de beroepsverenigingen dat zij de informatieve taak liever zelf blijven verzorgen.
10. Alle activiteiten, uitgezonderd die van het buro personeel, worden op vrijwillige en onbetaalde basis verricht. Daardoor moet een wissel worden getrokken op de bereidwilligheid tot meewerken aan het Federatiebeleid door kunstenaars zelf.

Bijzondere maatregelen

Het federatiebestuur heeft in 1977 actie ondernomen om in bovenstaande geschetste situatie verandering te brengen. In een bestuursverklaring werd de situatie als volgt beschreven. Tegenover de goed te noemen inhoudelijke werkzaamheden van de Federatie, stond in 1976 de bureau- en huisdrukkerijproblematiek. Deze legde niet alleen een groot tijdsbeslag op bestuur en bureaumedewerkers, maar had ook zware konsekventies voor het funktioneren van de Federatie.

De bedongen contributieverhoging van 1976 kon niet worden besteed aan het bedoelde doel n.l. voor het informatiebeleid. Vanwege de financiële situatie was de Federatie niet in staat haar ambities op het terrein van een actieve cultuurpolitiek volledig waar te maken. Nog op stapel staan: een cultuurpolitiek kaderblad, studiekonferenties over vakinhoudelijke ontwikkelingen, betere kontakten met allen die bij het kunstbedrijf zijn betrokken enz. enz.

Het Federatiebestuur besloot daarom om een Steunfonds-Aktie te starten. Een kommissie werd opgedragen te onderzoeken welke functie de Federatie moest hebben en vervullen (tevens bedoeld om het hoofd te bieden aan de problematiek met ANOUK resp. KO-NVV). Deze kommissie deed in haar verslag een aantal voorstellen. De Federatieraad koos het voorstel waarbij de Federatie een actieve cultuur-politiek voorstaat en materiële belangenbehartiging overlaat aan de vakbeweging. Deze duidelijke keuze was niet genoeg: het bestuur achtte het noodzakelijk dat vier zaken goed moeten slagen wil de Federatie niet op korte termijn gelijkwideerd worden.

1. kontributie-verhoging : temeer noodzakelijk als het KO-NVV besluit tot uittreden door haar kongres wordt bekrachtigd.
2. het slagen van de Steunfonds Aktie
3. Subsidieverhoging tot 90% of zelfs 100% van de personeelslasten door het ministerie van CRM.
4. een duidelijke uitspraak over de toekomstige functie van de Federatie (en de uitwerking daarvan).

Deze kwesties werden in november 1977 door het bestuur aan de verenigingsbesturen en aan het ministerie van CRM voorgelegd. Het resultaat van die gesprekken heeft het bestuur, aldus een mededeling in de Federatieraad van 16 december, hoopvol gestemd voor de nabije toekomst van de Federatie

INLEIDING DEEL 2

Na het eerste deel van dit werk, komen nu meer inhoudelijke kanten aan de orde. Ging het eerste deel over de Federatie in organisatorisch opzicht, het tweede deel gaat in op de verhoudingen van de Federatie met de overheid en de vakbeweging. Het wil een poging zijn om het krachtenveld te beschrijven van overheid, de Raad voor de Kunst, de vakbeweging en de Federatie. Deze laatste vormt het kristallisatiepunt van de beschrijving.

Vier factoren hebben de laatste eeuw het geheel van het kulturele leven en de kultuurpolitiek in bijzonder, in belangrijke mate bepaald.

1. Allereerst is daar het liberalisme: zij heeft dominante kunst- en kulturopvattingen welke hoofdzakelijk georiënteerd waren op kunst in een verheven, romantische en abstrakte betekenis. In de 19e eeuw mondden deze opvattingen naar de overheid toe uit in het door Thorbecke op kernachtige wijze geformuleerde standpunt: "Kunst is geen regeringszaak".

Dat wil niet zeggen dat liberalen zich onthielden van overheidsbemoediging, maar dat zij zich hoofdzakelijk richtten op een konserverende taak t.a.v. de kunsten. De zorg voor musea en historische monumenten. De zorg voor aktuele kunst en de sociale en ekonomische positie van de kunstenaars werden overgelaten aan het partikulier-initiatief. Katholieken sloten bij deze opvattingen aan. Wat betreft overheidsbemoediging met kunsten en kultuur, gingen zij hand in hand met de liberalen.

Samengevat: Kunst is een verhevenkultuurgoed. Historische monumenten moeten gekonserveerd worden. Dit is een taak van de overheid. Partikulier-initiatief waarborgt dat 'werken van genie' komen bovendrijven. De overheid mag niet oordelen over artistieke vormen en ontwikkelingen

2. Vervolgens komen de sociaal-demokraten die allereerst aandacht en begrip hebben voor de sociale positie van kunstenaars en hun sociaal-ekonomische rechten. Opkomen voor minderheidsgroeperingen. Zij organiseerden zich en formuleerden eisen aan de overheid die niet alleen betrekking hadden op kunst uit het verleden en musea. De druk op de overheid om haar taken uit te breiden werd groter. Het vormgeven aan deze nieuwe overheidstaken bleef moeilijk omdat kunstenaars en kunst nauw samenhangen.

Tevens werd het politieke stelsel meer gedemokratiseerd. D.w.z. de eisen van het volk werden steeds belangrijker voor de politieke elite.

Samenvattend: Kunstenaars hebben recht op een bestaanszekerheid. De taken van de overheid moeten uitgebreid worden. De sociaal-demokraten hadden ook wel het besef dat kunst nog al te zeer een elitaire aangelegenheid was. Vandaar hun streven om kunsten ingang te doen vinden in bredere lagen van de bevolking, d.w.z. kunstspreiding.

3. De derde faktor is de algemene volksvijandigheid en/of onverschilligheid ten opzichte van kunst en cultuur, vooral als officiële en elitaire uitingen van dominante groeperingen. Zeker vindt deze vijandigheid haar oorsprong in calvinistische en puriteinse beginselen, maar vloeit ook voort uit onwetendheid. Zou het volk steun verlenen aan een onderdeel van het overheidsbeleid waar het niets mee te maken heeft en in vele gevallen ook niet wil hebben? Er zijn geen redenen te noemen dat dit ingrijpend veranderd zou zijn in deze tijd, ondanks de vele verschillende pogingen om het volk duidelijk te maken dat kunst en cultuur onmisbaar en essentieel voor de kwaliteit van het leven (bestaan) zou zijn. Het volk blijft kunstenaars niet hoog aanslaan en toont vaak afkerigheid en intolerantie. In ieder geval worden kunst en cultuur geen politiek strijdpunt. Vele politici hoeden zich ervoor hun vingers te branden aan programma's en eisen welke bij het kiezersvolk afwijzing oproepen. Geen politicus durft met een gerust hart kunst en cultuurzaken te verdedigen in het parlement. Hij zal deze zaken omkleden met algemene argumenten, die de noodzakelijkheid aantonen van kunst en kunstenaars in de maatschappij. Hij loopt het risico niet ver- of herkozen te worden.

Samenvatting. Kunst en cultuur zijn politiek gezien geen populaire zaken. Het volk acht andere zaken, zoals welvaart, belangrijker. Het volk toont zich onverschillig en vijandig t.a.v. kunst met een grote K. Er is in deze weinig veranderd.

4. De vierde faktor is een typische naoorlogse ontwikkeling. Vanwege de goederenproduktie volgens noodzakelijk geachte groot-schalige methoden, werden en worden diensten dus ook kunst en kultuurgoederen, relatief steeds duurder. Machines met een steeds grotere capaciteit vervangen de traditionele handenarbeid van individuen of kleine groepen. Het maken van kunst kan niet door een machine worden overgenomen. Het reproduceren en verspreiden van kunst kan niet in die mate onderhevig zijn aan mechanisering en schaalvergroting als de produktie van konsumptie-goederen. Kunst stoelt nog steeds op individualiteit en oorspronkelijkheid. De kunsten blijven arbeidsintensief en zonder overheidsbemoeying zouden zij verkommeren en grotendeels verdwijnen.

Samenvatting: kunst wordt relatief steeds duurder t.o.v. industrieel geproduceerde goederen. Financiering via de overheid is noodzakelijk geworden.

Dit waren vier bepalende factoren.

Na de tweede wereldoorlog gaan ook de liberalen zich intensiever met kunst en cultuur bemoeien. Maar zij blijven zich oriënteren op de kunsten. Gaandeweg verzetten zij zich minder tegen het opnemen van kunsten in het totale takenpakket van de overheid. Maar maatregelen betreffende kunsten en overheidsfinanciering van kunsten hebben ook effecten voor de kunstenaars zelf.

Tegelijkertijd koersen de sociaal-demokraten, via het inzicht dat kunstenaarsbelangen niet los te koppelen zijn van een actieve cultuurpolitiek, naar een verbreding van hun sociaal-ekonomische politiek. Welvaart wordt vervangen door welzijn.

We zien hier dus in de praktijk een samenkomen, een naar elkaar toe buigen van de twee, vroeger los van elkaar staande beginselen. De uitgangspunten voor het regeringsbeleid werden na de oorlog:

- Kunst en cultuur is goed voor iedereen en is onmisbaar in het leven van de mens.
- Begrip voor kunst en het gevoel voor schoonheid zijn overdraagbare zaken; met onderwijs en kultuurspreiding kan dat bereikt worden.
- De overheid kan een kunstbeleid voeren dat de nog bestaande afstand tussen kunst en volk helpt overbruggen.
- De overheid mag en kan geen beoordelaar zijn of worden van de kunsten.

In hoeverre deze uitgangspunten gerealiseerd zijn laat ik even terzijde. De doorbraak, zo mag het wel genoemd worden, kwam in 1973 toen de lang verwachte en afgedwongen discussienota over het kunstbeleid verscheen.

Het ministerie van CRM onder Van Doorn kwam daarna nog met vele nota's. Voor het eerst in de vaderlandse geschiedenis werden er van overheidswege richtlijnen vastgesteld voor een te voeren overheidsbeleid inzake kunst en cultuur.

De situatie en samenstelling van de Federatie kan zonder bezwaar tegen de achtergrond van bovengenoemde ontwikkelingen en levensbeschouwingen worden geplaatst. Redenerend vanuit haar doelstellingen kan gesteld worden dat haar beleid uiteen valt in twee componenten t.w. materiële belangenbehartiging en cultuurpolitiek. Wat betreft de direkte materiële belangenbehartiging kan de vakbeweging bogen op een lange ervaring en een omvangrijk apparaat. Aansluiting en samenwerking zijn daarom vaak aan de orde geweest in de Federatie. De vakbeweging streeft er naar zeker na de oprichting van de Kunstenaarsorganisatie NVV, deze taak van de Federatie over te nemen.

Zoals gezegd, mag de overheid in ons politiek stelsel niet oordelen over artistieke en vakinhoudelijke ontwikkelingen. Die taak is opgedragen aan de Raad voor de Kunst, welke wordt samengesteld uit kunstenaars en deskundigen. De Raad adviseert aan de minister van CRM (sinds kort aan alle ministers) en moest uitgroeien tot een cultuur-parlement.

Zij mag en kan echter alleen adviseren zonder expliciete politieke stellingnamen. Juist daarop draaide de Raad voor de Kunst dol. Waar verdeling van overheidsgelden aan de orde is, wordt politiek bedreven. Ook adviseren in verdeling van gelden is politiek bedrijven. De Raad zal zich beperken tot het terrein van de kunsten. Om terug te keren tot de positie van de Federatie: de beïnvloeding van een cultuurpolitiek vanuit de invalshoek van de kunstenaar zelf is bij uitstek een taak voor de Federatie. Maar zij dreigt hierin te worden overvleugeld door de Raad voor de Kunst omdat dit adviescollege feitelijk zich niet kan onthouden van politiek bedrijven, zoals boven al is aangestipt.

En zo dreigen de taken van de Federatie te worden uitgehold.

Enerzijds wordt er van de kant van de vakbeweging naar gestreefd om de belangenbehartiging van de bij de Federatie aangesloten verenigingen over te nemen. Anderzijds houdt ook de Raad voor de Kunst zich bezig met beïnvloeding van de cultuurpolitiek. Daar deze beïnvloeding vanuit de Raad gebaseerd is op deskundigheid en advies, blijft voor de Federatie nog maar één duidelijke taak over: de functie van de Federatie kan alleen nog een expliciet politieke zijn - op het terrein van een algemene (cultuur)politiek.

6. VERHOUDING MET DE OVERHEID

De Departementale Geschiedenis van de Kunsten

De overheid heeft lange tijd de kunsten niet tot haar takenpakket gerekend. De zorg voor kunst en kunstenaar wordt volledig aan het partikulier initiatief overgelaten. De houding van de overheid blijkt ook uit het geschuif met de afdeling Kunsten (sinds 1798) langs verschillende Departementen. Het is de uitdrukking van een nationale onverschilligheid jegens de kunst. Laten we even de geschiedenis van de afdeling Kunsten volgen.

Sinds 1798 bestond een afzonderlijk Departement van Onderwijs. Hieronder werd begrepen: de geneeskundige staatsregeling, de vorming van de nationale zeden, de bevordering van het openbaar onderwijs en de bevordering van kunsten en wetenschappen. Door de staatsregeling van 1801 werd dit Departement opgeheven, en samengesmolten met het Departement van Binnenlandse Zaken. Van september 1815 tot maart 1818 bestond er een Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen onder een kommissaris-generaal. In maart 1818 ging het Departement op in een Departement van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën.

In maart 1824 had wederom splitsing plaats en werd de zorg voor onderwijs, kunsten en wetenschappen ondergebracht naar het Departement van Binnenlandse Zaken, Waterstaat en Publieke Werken. Voorlopig blijft het dan zo totdat in 1874, onder invloed van Victor de Stuers, aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken een aparte afdeling Kunsten en Wetenschappen in het leven geroepen wordt. Victor de Stuers neemt zelf de leiding.

Op 25 september 1918 wordt het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen opgericht.

Op 28 november 1940 richtten de Duitsers een nieuw departement op dat de naam draagt: Departement van Volksvoorlichting en Kunsten. De Duitsers trachtten daarmee de relatie tussen kunst en overheid op een geheel andere leest te schoeien. Het fascisme en nationaal-socialisme proberen de kunst in dienst te stellen van de volksvoorlichting en propaganda.

Na de tweede wereldoorlog werd de vooroorlogse vorm weer hersteld: Het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Dit herstel ging niet zonder discussie vooraf. Er lagen plannen voor een ministerie van Cultuur, maar daarvoor waren de krachten nog niet sterk genoeg.

Het plan ketste definitief af, omdat het teveel van de nationale begroting zou vergen. Overigens keren de vooroorlogse politieke verhoudingen weer (snel) terug en mislukt de gewenste doorbraak van het verzuilde maatschappelijk leven.

In 1965 werd het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen opgesplitst. Onderwijs en Wetenschappen werd een apart departement. Afdeling Kunsten werd nu ondergebracht in het nieuwe departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Hoewel kunst en kultuurzaken aanvankelijk samengingen met onderwijs en wetenschappen, een historische binding, ging na 1945 de opvatting veld winnen dat zij thuishoorden in het geheel van welzijnsvoorzieningen. Het Departement van CRM moet als het resultaat van die opvatting gezien worden.

Mag nu uit de lange zwerftocht van afdeling Kunsten bewezen zijn dat kunsten als een inferieure zaak werd beschouwd?

Nee, niet zonder meer. Het is van belang om hiervoor ook de taakopvatting van de overheid t.a.v. de kunsten te kennen, en in te bouwen in het oordeel.

De Ontwikkeling van de Overheidsbemoeyenis met de Kunsten

De negentiende-eeuwse opvattingen over de relatie tussen overheid en kunst en de houdingen van het volk t.a.v. de kunst laten nog steeds hun invloed gelden op de overheidsbemoeyenis met de kunsten.

Dr. E. Boekman geeft in zijn proefschrift "Overheid en Kunst in Nederland" (1937) aan hoe drie belangrijke geestesstromingen, het liberalisme, het Calvinisme en het katholicisme elkaar in de negentiende-eeuw vanuit verschillend beginsel in het regeringsstandpunt van Thorbecke ontmoetten. Thorbecke formuleerde in 1863: "Kunst is geen regeringszaak. De regering is geen oordelaar van wetenschap en kunst". Hoewel Thorbecke kunstenaars volstrekt van overheidssteun uitsloot, kon de kunst wel degelijk regeringszaak zijn.

Onverschilligheid, zelfs afkeer en vijandschap kenmerken de calvinistische opvatting en houding t.a.v. kunst.

"Architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst ontwikkelden zich in Nederland buiten de belangrijkste godsdienstige gemeenschap: zij ontvingen uit haar geen inspiratie.

Van toneel en opera is zij een tegenstander, de literatuur legt zij belangrijke beperkingen op, den dans veroordeelt zij".
(uit Boekman).

Het katholicisme onthoudt eigentijdse kunst van overheidsbemoeyenis, hoewel zij wel gevoelig is voor religieuze kunst en bescherming biedt aan (eigen) monumenten, gebouwen en kerkschilderingen.

Deze houding van katholieke zijde kulmineert in het optreden van de katholieke Victor de Stuers. Op de begrotingen die onder zijn beheer werden opgesteld, vormden de posten die betrekking hebben op de zoek voor monumenten uit het verleden en bewaring en opstelling van kunst in musea dan ook de hoofdmoot.

Kunst is beslist geen overheidstaak. De liberalen van de vorige eeuw zagen in laatste instantie voor de overheid alleen een konserverende taak.

Enige verandering komt onder invloed van de politieke demokratisering aan het eind van de negentiende-eeuw.

Sociaal-demokraten richtten hun aandacht op levende kunstenaars en hun belangen. Zij formuleerden eisen aan de overheid en oefenden druk uit om de overheidstaken in de kunstsector uit te breiden.

De welvaartsgedachte geldt ook voor kunstenaars. Echter, t.g.v. de demokratisering worden ook de kunst-vijandige of onverschillige meningen politiek belangrijker. Overigens zijn kunstenaarsbelangen niet los te koppelen van de kunsten.

Het vormgeven van een kunstbeleid kan, achteraf bezien, als mislukt beschouwd worden.

Het volk kiest voor (eenzijdige) verhoging van de materiële welvaart en de regeringen dienen zich daarop te oriënteren. Zeker tegen de achtergrond van de eerste wereldoorlog en de totale mondiale economische crises. Alle beschikbare middelen, materieel en intellectueel moeten maximaal worden aangewend om het doel te bereiken.

Bovengenoemde factoren blijven ook na 1945 de relatie tussen de overheid en de kunsten en kunstenaars bepalen. Van overheidswege worden wel pogingen ondernomen om iets aan kunstbevordering te doen, ondanks de wil van de bevolking en de stemgerechtigden. Vele hooggeschoolden blijken waarde te hechten aan een bloeiend, bewegend en veelzijdig kunstleven. De financiële middelen die aan de kunsten en de kunstzinnige vorming worden toebedeeld blijven belachelijk laag. Op begrotingen van de overheid blijven de kunsten een sluitpost.

Na de Tweede Wereldoorlog: van schoonheid naar welzijn

Hoewel de Duitsers tijdens de oorlog de kunst in dienst hadden willen stellen van de propaganda, o.a. door middel van de Kultuurkamer, werd na de oorlog hun beleid inclusief de begrotingsbedragen overgenomen. Dat aan de bedragen niet getornd wordt, is voor de - in oprichting zijnde - Federatie beslist reden tot vreugde.

De eerste minister van OK en W, prof. G. van der Leeuw, was zijn tijd eigenlijk vooruit door kunst en cultuur binnen het kader van algemeen welzijn te brengen. Hij stelde: "Kunst is een zaak van het gehele volk en daar aan de overheid de zorg voor het welzijn van het gehele volk is opgedragen is kunst een regeringszaak bij uitstek".

Velen vragen zich af of kunst inderdaad een zaak is van het gehele volk. Van der Leeuw vindt dat het het dan moet worden en hij maakt zich op voor een actieve cultuurpolitiek.

Al na een jaar, in juli 1946 werd Van der Leeuw niet teruggevraagd in het kabinet Beal. Hem wordt kwalijk genomen dat hij te zeer voorstander is van staatsbemoeienis met de kunsten.

Dr. Jos J. Gielen volgt hem op en al snel wordt de roep om een actieve cultuurpolitiek in de doofpot gestopt. Maar niet voorgoed.

Met de benoeming van Gielen begint een periode van elkaar opvolgende katholieke (KVP) ministers. Zij zien over het algemeen de overheidstaak t.a.v. de kunsten beperkt binnen het kader van de 'schoonheid' en al wat het leven 'vermooit en veredelt'.

De opvolger van de ministers Gielen en Rutten, mr. J.M.J.Th.Cals laat bij zijn benoeming als minister in 1952 de 'schoonheid' voor wat het moge zijn. Cals brengt de kunsten niet meer direkt in verband met 'schoonheid', maar ziet de kunsten meer als een onmisbaar element in het leven van ieder mens. De kunsten worden door hem al in de richting gestuwd van een algemeen welzijnsbeleid.

Pas bij de komst van het, door de rooms-rode coalitie in 1965 als troetelkind gepresenteerde Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, worden de kunsten expliciet in het takenpakket van de overheid opgenomen.

Kunst wordt overheidstaak.

Zowel de eerste minister van CRM, Vrolijk, als Mej. Klompé, leggen een direkt verband tussen kunsten en welzijn. Op grond van de visie dat kunst geen luxe is, geen toevoegsel, maar een essentieel onderdeel van het menselijk bestaan en welzijn proberen zij voor de kunsten een beleid te ontwikkelen. Uiteindelijk komt de bevestiging en de realisatie van de nieuwe en verbrede welzijnsgedachte in 1973 in de vorm van beleidsnota's op het terrein van de kunsten, onder Minister Van Doorn.

De taakopvatting en omschrijving daarvan onder de verschillende ministers bleef onder invloed van liberale en sociaal-demokratische beginselen een moeilijke en een dubbelzinnige. Geen beoordelende en beïnvloedende taak enerzijds en toezien, waken en steunen anderzijds.

De ontwikkeling van de overheidsbemoeyenis met de kunsten, via ontwikkeling van schoonheid naar algemeen welzijn en kunstspreiding, wordt pas goed duidelijk tegen de achtergrond van de economische ontwikkelingen van de laatste vijftig jaar.

Over Grootschaligheid en de Verzorgingsstaat.

Evenals in Engeland, staat ook in Nederland het staatkundig leven na de oorlog in het teken van de 'verzorgingsstaat'.

De overheid treedt steeds meer regelend op: in het sociaal-economisch leven, bij de kunsten, het onderwijs, en de wetenschappen. De staat, omgesmeed tot de behoeder en bevorderaar van de algemene welvaart en welzijn, wordt in dienst gesteld van de vooruitgangsgedachte.

De schaalvergroting in de produktie van goederen heeft centralisatie in de bestuurlijke sfeer tot gevolg gehad.

(voor andere gevolgen zie pag. 33). De overheid moet namelijk beschikken over voldoende bevoegdheden en deskundigheid om het maatschappelijk gebeuren te kunnen sturen.

De uitbreiding van het aantal taken en de intensivering van de overheidsbemoeyenis met de samenleving heeft geleid tot een enorme verschuiving van macht, van de volksvertegenwoordiging naar het overheidsapparaat.

Het parlement is afhankelijk geworden van de ambtenaren op de ministeries. De technologische ontwikkelingen in de maatschappij eisen in toenemende mate hoge deskundigheid van kamerleden. Het is nauwelijks meer te verwachten dat zij een overzicht hebben op een aantal gebieden van het maatschappelijk leven. Ieder departement daarentegen kan beschikken over eigen specialisten.

Het parlement wordt daardoor voornamelijk een kontrolerend orgaan.

Dit is een van de meest essentiële gevolgen van de industriële revolutie voor het parlementaire stelsel. Dit proces wordt ook wel aangeduid met de uitdrukking: de-politisering.

Maatschappelijke problemen, voortvloeiend uit belangentegenstellingen worden niet meer benaderd op basis van politieke keuzen, maar gezien vanuit een perspectief, dat sterk rationeel is en steunt op deskundigheid.

De processen van schaalvergroting en centralisatie hebben de burger steeds meer afhankelijk gemaakt van onpersoonlijke instanties en produktieprocessen, steeds meer afhankelijk van de beheersing van de processen door deskundigheid van de overheid.

Het gevaar van politieke onverschilligheid van het volk neemt toe. De vraagstukken zijn te ingewikkeld geworden en men heeft de indruk dat men toch geen invloed op de beleidszaken kan uitoefenen.

Na de tweede wereldoorlog vierde de centralisatie hoogtij. In het land was gebrek aan alles. De sterke greep van het ambtelijk apparaat was noodzakelijk. Overal had men te maken met overheidsbemoeyenis. De wederopbouw ving aan.

Machines met een steeds grotere capaciteit vervangen de traditionele handenarbeid. Veel produkten worden geheel mechanisch geproduceerd. Arbeidsprocessen worden geautomatiseerd. Zoals reeds gezegd, kunstprodukten blijven handarbeid en kunnen moeilijk mechanisch voortgebracht worden. Zij worden ten opzichte van industrieel geproduceerde goederen relatief steeds duurder. Ingrijpen van de overheid is noodzakelijk geworden.

De Federatie en de Overheid

Op zich werd het feit dat de kunstenaars zich gingen organiseren op hun belangen als opmerkelijk gekwalificeerd. Dit moet gezien worden tegen de achterliggende norm dat 'ware kunstenaars aan goederen van deze aarde niet teveel waarde moeten hechten ...' (uit: de sociale positie van kunstenaars, Lou Lichtveld). Het geeft de binding weer van kunst en kunstenaars met het immateriële. Deze oriëntatie heeft de Federatie in haar positie van pressiegroep een geringe effectiviteit verschaft.

De Federatie stelde eisen aan de Overheid. De eisen en ideeën worden overwegend positief beoordeeld, maar de overheid geeft toch de voorkeur aan de uitvoering van een totaal regeringsbeleid. Hierin speelt de kunsten geen grote rol en in de verdeling van de overheidsgelden heeft kunst een lage plaats op de prioriteitenlijst.

De Federatie heeft voortdurend geprobeerd dat te veranderen. De belangen van kunstenaars en de kunsten worden in verband gebracht met de belangen van het gehele volk.

Vele brieven aan formateurs, kongresresoluties, diskussienota's enz. enz. van de Federatie getuigen van deze visie. De eisen komen erop neer dat:

De overheid zorg draagt voor het wekken van belangstelling voor kunst in brede lagen van de bevolking, met alle daartoe dienstige middelen, vooral door in het lager- en middelbaar onderwijs het aankweken van kunstbegrip en de ontwikkeling van het creatief vermogen als integrerend onderdeel op te nemen.

Meer konkretere eisen, in het kader van de belangenbehartiging van de kunstenaars zijn:

- de sociaal-ekonomische positie van kunstenaars te verbeteren
- verbetering van het subsidie-beleid
- het beschermen van de kunstberoepen
- het instellen van een verbeterde auteurswet
- het verbeteren van het kunstonderwijs
- het wegnemen van fiskale belemmeringen welke het vrije kontakt met het buitenland in de weg staan

- het subsidiëren van de levende kunst, opdat iedereen in principe kennis kan nemen van kunstmanifestaties en/of kunstprodukten kan verwerven
- het subsidiëren van kunst manifestaties opdat kunstenaars een bestaanszekerheid zullen hebben.

Deze eisen vormden doorlopend de spil van de activiteiten van de Federatie naar de overheid toe. Wat de overheid ook doet, zij moet zich altijd onthouden van inmenging in de strijd der artistieke richtingen. Dit vormt een dilemma voor de overheid: hoe wil zij, en op basis waarvan kan zij financiële steun geven aan wie (of wat)?

Zonder een beoordelende en beïnvloedende werking te hebben.

De plannenmakers van de Federatie hadden voor dit dilemma van de overheid een oplossing. Tijdens de tweede wereldoorlog werden ook plannen ontworpen voor een Raad voor de Kunst: een adviescollege van de minister van CRM.

In deze Raad zouden zitting moeten hebben de vertegenwoordigers van de kunstenaars op basis van deskundigheid.

Wij zijn hiërme tot aan het volgende hoofdstuk.

De Ministers en Staatssekretarissen van O.K.en W. en CRM

1. Prof.dr.G. van der Leeuw (AR) minister in het kabinet Schermerhorn-Drees van 24-6-'45 tot 3-7-'46.
mr. H. Reinink - directeur-generaal
2. Dr.J.Gielen (KVP) minister in het kabinet Beel van 3-7-'46 tot 7-8-'48
mr.J.M.L.Th. Cals -staatssekretaris
3. Prof.dr.F.J.Th.Rutten (KVP) minister in de kabinetten Drees - Van Schaik van 7-8-'48 tot 15-3-'51
Drees van 15-3-'51 tot 12-9-'52.
Cals en Höppener staatssekretarissen
4. Mr.J.M.L.Th. Cals (KVP) minister van de kabinetten Drees van 2-9-'52 tot 13-10-'56 en 13-10-'56 tot 22-12-'58
Beel van 22-12-'58 tot 19-5-'59
de Quay van 19-5-'59 tot 24-7-'63.
mr. Y.Scholten -staatssekretaris
5. Th. Bot minister van O.K. en W. in het kabinet Marijnen van 24-7-'63 tot 14-4-'65
van de Laar - staatssekretaris
6. Mr. M.Vrolijk (PvdA) eerste minister van CRM in het kabinet Cals van 14-4-'65 tot 22-11-'66.
7. Mej.dr.M.A.M.Klompé (KVP) minister in de kabinetten Zijlstra van 22-11-'66 tot 5-4-'67
De Jong van 5-4-'67 tot 1971.
8. Mr.P.J.Engels (KVP) minister in het kabinet Biesheuvel van 1971 tot 1972.
9. Mr.H.W.van Doorn (PPR) minister in het kabinet Den Uyl van 1972 tot 1977.

7. DE RAAD VOOR DE KUNST

Nadat reeds vóór de tweede wereldoorlog stemmen waren opgegaan die pleitten voor de instelling van een Raad voor de Kunst werd tijdens de bezetting aan deze wens een meer konkretere vorm gegeven. Door dezelfde kunstenaars en organisatoren als de ontwerpers van de Federatie van Kunstenaars, werd de Raad ontworpen. De ontworpen plannen werden ten dele gerealiseerd toen bij KB van 28 mei 1947 de voorlopige Raad voor de Kunst in het leven werd geroepen, welke tot taak kreeg de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen desgevraagd of uit eigen beweging van advies te dienen omtrent vraagstukken gelegen op het gebied van de kunsten.

Het leek, aldus de toenmalige Minister Gielen, wenselijk met de voorlopige Raad eerst ervaring op te doen, alvorens over te gaan tot het instellen van de definitieve Raad voor de Kunst, waarvan de taak en de bevoegdheden bij de wet zouden worden geregeld.

Een van de plannenontwerpers, mr. H. Reinink (zie ook hoofdstuk 2) heeft na de tweede wereldoorlog een vreemde houding aangenomen tegen zijn eigen plan voor een Raad voor de Kunst. Hij kwam, als sekretaris-generaal van O.K.enW. onder Van der Leeuw, direkt na de oorlog met het idee om kunststichtingen op te richten en werd hierdoor eigenlijk tegenstander van zijn eigen plannen. In Federatiekringen, met name door Sandberg werd hem dat erg kwalijk genomen. Er werd zelfs gesproken van hoogverraad.

Het was vooral aan Vroom, die tot hoofd van de afdeling kunsten was benoemd onder Gielen, te danken dat de Raad voor de Kunst er toch kwam. De Federatie wilde grote invloed hebben in de Raad voor de Kunst en wist te bereiken dat de vice-voorzitter uit Federatiekringen zou komen.

Ervaringen met de zgn. Voorlopige Raad hebben tot het inzicht geleid dat een advieskollege op het terrein van de kunst niet gemist kon worden.

De Wet op de Raad voor de Kunst trad op 6 juli 1956 in werking. De meerderheid van de Raad bestaat uit leden die in hoedanigheid van kunstenaar worden benoemd. Daarnaast heeft de Raad ook leden die niet-kunstenaar zijn, maar die een grote belangstelling voor het kunstleven tonen.

De Wet heeft aan de Raad taken toebedeeld. De raad geeft de Minister van CRM (of volgens de nieuwe wet: alle ministers) desgevraagd of uit eigen beweging advies bij de vervulling van de taak die de overheid heeft met betrekking tot de kunsten.

De Raad voor de Kunst werd nogal eens gefrustreerd door het feit dat zij geen eksplisiet politieke adviezen mag en kan geven. De Raad werd ingesteld om de overheid over het te voeren kunstbeleid te adviseren. Maar omdat het inkomen en andere belangen van kunstenaars steeds meer afhangen van dat kunstbeleid, draaide de Raad dol. Zowel t.g.v. haar bindingen met verschillende organisaties welke een grote diversiteit aan eisen formuleerden, als het politieke karakter van vele van deze eisen. Vandaar een nieuwe wet op de Raad voor de Kunst.

De leden van de Raad hoeven nu niet meer voorgedragen te worden door beroepsverenigingen, maar worden op basis van hun deskundigheid door de minister benoemd. Daarnaast mag de Raad nu ook adviezen geven aan alle ministers.

De na-oorlogse trend, die in het vorige hoofdstuk werd vermeld en de-politisering werd genoemd, is ook van toepassing op de Raad voor de Kunst. De beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering op het terrein van de kunsten wordt nu in sterke mate medebepaald door een goed geoutilleerde overheidsbureaucratie.

8. VERHOUDING MET DE VAKBEWEGING

De verhouding van de Federatie met de vakbeweging is een gekompliceerde.

Bij de oprichting van de Federatie is wel gedacht aan aansluiting van deze organisatie bij de vakbeweging. Echter, in het naoorlogse klimaat waarin de verzuiling weer terugkeerde, was het niet mogelijk om die gedachte te realiseren. Veel kunstenaars zouden geen lid geworden zijn.

De Federatie had ook als doelstelling op te komen voor de belangen van kunstenaars, terwijl materiële belangenbehartiging de belangrijkste taak is van de vakbeweging. De Federatie en de bij haar aangesloten beroepsverenigingen hebben regelmatig overwogen aansluiting te zoeken bij de vakbeweging. In 1952 prefereerde bijvoorbeeld de Nederlandse Organisatie van Musici en Artisten (NOMA) aansluiting bij het NVV boven het lidmaatschap van de Federatie.

Sinds 1969 ging de Federatie sterker denken over de verhouding met de vakbond-organisaties CNV, NKV en NVV.

De verandering in opvattingen over de functie en taak van de Federatie vormde de aanleiding daartoe. Zij wil zich meer richten op cultuurpolitiek. Zeker de laatste jaren worden de politieke stellingnamen van de Federatie onomwonden naar voren gebracht. Haar stellingname is meestal meer algemeen en maatschappijkrities. Anders dan een traditionele vakbeweging.

Noodzaak tot schaalvergroting in organisatorisch opzicht en het inzicht dat onder welzijn ook de kunsten horen, hebben het NVV ertoe gebracht om aan een eigen vakvereniging voor kunstenaars te gaan denken. In de praktijk lijkt dat neer te komen op fusering met de reeds bij het NVV aangesloten vereniging van kunstenaars.

Het valt niet bij alle kunstenaars in goede aarde dat de Kunstenaarsorganisatie NVV ontstaat en lid wordt van de Federatie. Zij streeft ernaar de directe materiële belangenbehartiging van de kunstenaars over te nemen van de Federatie.

Korte beschrijving van het ontstaan van de KO-NVV

Op 1 april 1970 sloten een aantal verenigingen van kunstenaars een overeenkomst. De nieuwe organisatie heette ANOUK, Algemene Nederlandse Organisatie van Uitvoerende Kunstenaars. Zij werd zowel lid van NVV als van de Federatie.

Door haar opstelling, heeft de ANOUK weinig sympathie verworven bij de overige aangesloten verenigingen van kunstenaars. Zoals in hoofdstuk 3 en 4 beschreven werd blokkeerde de ANOUK veel inhoudelijke zaken en werkzaamheden van de Federatie. Een van de belangrijkste en slependste kwesties was de evenredige vertegenwoordiging in de Federatieraad. Terwijl de Federatie grondvest is op paritaire vertegenwoordiging, als uiting van solidariteit en samenwerking van kunstenaars uit verschillende sectoren, bleef de ANOUK staan op haar standpunt van evenredigheid.

In de loop van 1974 waren er plannen om tot een grote kunstenaarsorganisatie te komen, welke aangesloten zou zijn bij de NVV.

Deze zou opkomen voor de meer direkte belangenbehartiging. Besprekingen over fusieren begonnen en op 1 november 1976 gingen vier kunstenaarsverenigingen een fusie aan: De ANOUK, de Beroepsvereniging van Theatertechnici, de Bond van Mimebeoefenaren en de Nederlandse Vereniging van Toneelkunstenaars. Onder de nieuwe naam van Kunstenaarsorganisatie NVV sloten zij zich aan bij het NVV én bij de Federatie. Na een zeer stagnerende en moeizame samenwerking van één jaar besloot de KO-NVV, ondanks de fusie-voorwaarde om lid te blijven van de Federatie, het lidmaatschap van de Federatie op te zeggen per 7 oktober 1977.

Niet alle kunstenaars waren gediend van de houding van de KO-NVV. Sommigen spreken zelfs van expansie-drift. In ieder geval zijn de verwachtingen over samenwerking te hoog gespannen geweest. In de aanvang, eind 1976, lukte het om Federatiekritiek op de kunstnota van CRM ongeschonden door te spelen naar het FNV. Meestal echter drongen de Federatiestandpunten niet door tot het orgaan van de KO-NVV, de "Kunstenaarskrant".

Enkele problemen

1. De paritaire vertegenwoordiging in de Federatieraad werd door de KO-NVV uitputtend ter discussie gesteld. Een kompromisvoorstel werd niet geaccepteerd.
2. De Zuid-Korea-resolutie, welke het optreden van een symfonieorkest in Zuid-Korea sterk afraadde, vormde voor de KO-NVV aanleiding om het Federatie-overleg Muziek te boycotten.
3. De Federatie besloot om een KO-NVV bestuurslid voor te dragen voor het NOS-bestuur, echter op voorwaarde dat hij zijn voorzitterschap van KO-NVV zou neerleggen op grond van onverenigbaarheid van functies. Hij hield zich niet volledig aan de afspraken hierover.

Op het te houden kongres van de KO-NVV in januari 1978 staat het lidmaatschap van de Federatie ter discussie. Het kongres zal zich uit moeten spreken over de wenselijkheid van het lidmaatschap. Laat ik dit hoofdstuk besluiten met de vraag die Jurriaan Schrofer stelde:

"Is cultuurpolitiek in overeenstemming te brengen met belangenbehartiging en vakbondsbeleid. Het antwoord op die vraag is: niet zonder meer. Cultuurpolitiek en belangenbehartiging staan vaak op gespannen voet. Het is b.v. van cultureel belang om de avant-garde, de scheppende kunstenaars en kleinschalige kunstpraktijk, kunst-research etc. eerder een economische voorsprong te geven dan de traditionele kunst sectoren (orkest-musici bijvoorbeeld -tk). Maar behoud van arbeidsplaatsen en de lobby uit het gevestigde kunstbedrijf vormt hierop een natuurlijke rem, vooral in tijden waarin de Zilvervloot niet uitvaart."

(uit de rede, uitgesproken op 7 oktober 1977)

L I T E R A T U U R E N B R O N N E N

Algemeen

Joost Smiers bezit op dit moment nog een soort monopolie-positie op de geschiedschrijving van de Federatie.

Ik heb veelvuldig van zijn omstreden proefschrift gebruik gemaakt in hoofdstuk 1.

Mijn werkwijze kwam hierop neer dat ik zijn teksten (pag.83-104 en pag.159 tot 166) heb samengevat, met weglating van omstreden konklusies en opmerkingen. Vervolgens heb ik enkele feitelijke gegevens toegevoegd vanuit andere bronnen en tenslotte alles zoveel mogelijk in chronologische volgorde geplaatst.

Het zou erg tijdrovend zijn geweest om letterlijk overgenomen delen te voorzien van voetnoten of literatuurverwijzingen, temeer daar ik niet vanuit wetenschappelijke bedoelingen heb gewerkt.

* Het Federatie-archief

Joost Smiers:" In 1972 heb ik met toestemming van het toenmalige bestuur van de Federatie dit archief bestudeerd. Dit ging aanvankelijk niet geheel probleemloos, want in de loop der jaren was het totaal ontregeld geraakt.

In 84 verhuisdozen lagen alle stukken door elkaar. Ik heb het archief globaal geordend, waarna ik er mee uit de voeten kon. Op 7 februari 1973 is het door de Federatie in bruikleen gegeven aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam ".(pag.247).

De restanten van dit archief zijn nog steeds slecht geordend. In de meeste ordner-mappen kwam ik de stukken tegen die vanaf 1971 tot 1973 in volgorde lagen. Daarna ontbreekt het meestal of is een geheel andere code geordend.

Ook ben ik een vijftal verhuisdozen tegengekomen met alle stukken vanaf 1973 tot 1976 door elkaar.

Het is mij opgevallen dat vanaf begin 1977 de archiefvorming weer plaatsvond.

* Joost Smiers,
Cultuur in Nederland 1945 - 1955, meningen en beleid.
Nijmegen, SUN, 1977.

* Pieter Ligthart,
Het Kunstbeleid in Nederland na 1945, een aanzet tot een
politikologische analyse,
Overdruk uit Dokboek 1972 - 1973 No. 3
Uitgave van de Dr.E.Boekmanstichting, Amsterdam.

- * J.W. Havermans,
De sociale positie der Beeldende Kunstenaars 1946 - 1961,
Den Haag, Staatsdrukkerij, 1964.
- * Van Armeuzorg tot Welzijnswerk
werkuitgave SUN, Nijmegen 1972

Het Federatieboekje 1964
uitgave van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen
Amsterdam, 1964
- * A. Petersen en Pieter Brattinga,
Sandberg, een documentaire
Amsterdam, kosmos, 1975
- * Novem, Wereld in Wording
Brussel, van Goor zonen, 1969, 12e.
- * Verslag Alfred Pijpers 1972
- * De Nederlandse Staatscourant, 9 januari 1974 no. 6.
- * De stichtings-akte d.d. 12 juni 1946
- * Brochure Raad voor de Kunst no. 923593 -3 + 1968
- * OKenW - mededelingen van 29-1-1957
- * Henk van den Brink,
Eenheid in de Kunstwereld, meer dan ooit nodig,
in Muziek en Dans no. 5, 20 augustus 1977
1e jaargang, Amsterdam.
- * De Federatie, orgaan van de Federatie van Kunstenaars-
verenigingen no. 26 tot en met 52.

Interviews

Willem Sandberg	7 november 1977
Egbert van Paridon	8 november 1977
Jan van Riemsdijk	9 november 1977
Jan Kassies	11 november 1977
Jurriaan Schrofer	23 november 1977
Jan Kassies	25 november 1977

Kranten

De Volkskrant	29-10-1976
4- 9-1976
10-11-1971
9-11-1971
5-11-1977	Kunstenaarsbonden gaan fusie aan
De kunstenaar, de loodgieter en
de rand van de maatschappij
CRM-beleid aangevallen
Oppositie wil soepeler beleid
Vakbond bindt strijd aan met
Kunstenaarsfederatie
NRC-Handelsblad	22-10-1977	
De Tijd	19-6- 1969
10-11-1971	
De Waarheid	19- 6-1969	
Trouw	6-11-1969
10-11-1969
11-11-1969	
Vrij Nederland	1-2-3 en 4	Van Doorn's nota en de politieke
november 1976 strijd over het kunstbeleid
Het Parool	8-12-1971
20-1- 1972
29-7- 1976	
Het Financieel Dagblad	25- 5-1972
1- 6-1972	Lijnen in kunst en samenleving
De Groene	18-12-1971
4 - 4-1970	
- uit: Beleid & Maatschappij
Meppel, Boom 1976 oktobernummer
J. van Riemsdijk
Raad voor de Kunst- portret van een advieslichaam
- idem, 1977 meinumner
J.A.A. van Doorn
De beheersbaarheid van de verzorgingsmaatschappij
en
Bram Peper,
Beheersproblemen in de welzijnssector
- Prof.dr.A.Oldendorff,
Organisatie van samenwerking in het bedrijf
Utrecht, Bijlevend, 1972
- Willemijn.Stokvis
Cobra, Geschiedenis, voorspel en betekenis van een
beweging in de kunst van na de tweede wereldoorlog
Amsterdam, De Bezige Bij, 1974.